

Załącznik
do Uchwały Nr XXI/85/2008
Rady Gminy Brodnica
z dnia 27 maja 2008 roku

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY BRODNICA
NA LATA 2008 – 2011**

BRODNICA

WOKISS

Archeologiczna Pracownia Badawcza „THOR”

2007

Spis treści:

1. Wstęp	str. 4
1.1. Postanowienia ogólne	str. 4
1.2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	str. 4
1.3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	str. 5
2. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego	str. 6
2.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa	str. 6
2.1.1. Strategią rozwoju województwa wielkopolskiego	str. 6
2.1.2. Planem zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego	str. 7
3. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	str. 8
3.1. Obiekty zabytkowe nieruchome wpisane do rejestru zabytków	str. 12
3.2. Obiekty nieruchome znajdujące się w ewidencji zabytków	str. 14
3.3. Obiekty ruchome wpisane do rejestru zabytków	str. 22
3.4. Krajobraz kulturowy	str. 22
3.5. Zabytki archeologiczne	str. 22
3.5.1. Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków	str. 22
3.5.2. Wykaz stanowisk o własnej formie krajobrazowej	str. 22
3.5.3. Zestawienie liczbowe stanowisk archeologicznych na terenie gminy zewidencjonowanych i wpisanych do rejestru zabytków, łącznie z ich funkcją	str. 23
4. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego	str. 24
4.1. Stan zachowania i obszary największego zagrożenia zabytków	str. 24
4.1.1. Stan zachowania zabytków nieruchomych	str. 30
4.1.2. Obszary największego zagrożenia dla zabytków nieruchomych i archeologicznych	str. 32
4.2. Uwarunkowania wynikające ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy	str. 36
4.3. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy	str. 38
4.4. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej	str. 39
4.5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zabytków archeologicznych	str. 39
4.5.1. Stan zachowania zabytków nieruchomych, ruchomych i dziedzictwa archeologicznego	str. 39
4.5.2. Wynikające ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego	str. 40
4.5.3. Wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego	str. 40
5. Cele gminnego programu opieki nad zabytkami. (art. 87 ust. O ochronie zabytków oraz inne określone przez gminę)	str. 41

6. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	str. 42
6.1.1 Gminna ewidencja zabytków	str. 42
6.1.2. Inwentaryzacja zabytków tzw. małej architektury sakralnej	str. 43
6.1.3 Rewaloryzacja i rewitalizacja obiektów zabytkowych	str. 43
6.1.4 Zabytki nieruchome – udostępnienie i promocja	str. 43
6.1.5. Popularyzacja i edukacja	str. 44
6.1.6. Włączenie zabytków w procesy gospodarcze	str. 45
6.1.7. Aktywizacja społeczności lokalnych na rzecz opieki nad zabytkami	str. 45
6.2. Sporządzenie wykazu obszarów urbanistycznych, ruralistycznych, obszarów krajobrazu kulturowego, otoczenia (ekspozycji) układów, zespołów i obiektów, zespołów i obiektów nieruchomych, stanowisk archeologicznych do rejestru zabytków z terenu gminy	str. 45
6.2.1. Stanowiska archeologiczne wytypowane do wpisu do rejestru zabytków	str. 46
6.2.2. Stanowiska archeologiczne wytypowane do badań weryfikacyjno - sondażowych	str. 47
6.2.3. Stanowiska wytypowane do ratowniczych badań wykopaliskowych	str. 48
6.3. Określenie zasobów zabytków obszarów, nieruchomych, ruchomych i dziedzictwa archeologicznego, które można wykorzystać dla tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych, organizacji festynów (głównie dotyczy to przestrzeni zabytkowych zespołów budowlanych, parków i stanowisk archeologicznych o własnej formie krajobrazowej)	str. 48
7. Określenie sposobu realizacji poszczególnych celów gminnego programu	str. 48
8. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami określone przez gminę	str. 51
9. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami – forma organizacyjno-instytucjonalna określona przez gminę	str. 52
10. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami określone przez gminę	str. 52

1. WSTĘP

1.1. POSTANOWIENIA OGÓLNE

1.1.1 Ilekroć w niniejszym programie mowa o :

- a) ustawie – rozumie się przez to ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 oraz z 2004 r. Nr 96 poz. 959, Nr 238, poz. 2390, nr 50 poz. 362 z 2006 r)
- b) Gminie – rozumie się przez to Gminę Brodnica
- c) Programie - rozumie się przez to Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Brodnica na lata 2008-2011
- d) Konserwatorze – rozumie się przez to Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu
- e) Planie – rozumie się przez to Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego z dnia 26 listopada 2001 r.
- f) Strategii – rozumie się przez to Strategię rozwoju Województwa Wielkopolskiego do roku 2020 z dnia 19 grudnia 2005 r.

1.2 CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Celem „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Brodnica” jest:

- wzmocnienie ochrony i opieki nad materialną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków poprzez podejmowania działań zmierzających do zahamowania procesów ich degradacji a w dalszej kolejności polepszenie stanu ich zachowania,
- aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe poprzez kompleksową rewaloryzację zabytków i po wykonaniu analizy funkcjonalnej ich adaptację na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne. Projekty mszą posiadać znaczący wpływ ekonomiczny na rozwój regionalny, w tym przyczyniać się szczególnie do wzrostu dochodów i zwiększania ilość miejsc pracy.
- określenie celów, kierunków działań oraz zadań, które powinny być podjęte przez organy i jednostki administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
- zapoznanie się z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytków gminy, z wykazem obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz wykaz obiektów typowanych do Gminnej Ewidencji Zabytków, - ocena stanu gminnego zasobu zabytków nieruchomości – określenie kategorii i stopnia zagrożeń

- podejmowanie i określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych dla zapewnienia im należytej opieki oraz określenia sposobów udostępnienia dóbr kultury narodowej, będących ich własnością, a także wskazywanie potencjalnych źródeł finansowania,
- inicjowanie i wspieranie działań edukacyjnych, informacyjnych, turystycznych itp. mających na celu propagowanie znajomości zabytków i opieki nad zabytkami.
- wspieranie działań mających na celu pozyskanie środków finansowych na opiekę nad zabytkami.

1.3 PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

1.3.1. Uregulowania formalno prawne ochrony i opieki nad zabytkami.

Wykonanie „Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Brodnica ” wynika z:

- Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. Z 2001 r. Nr 142 poz. 1591 z późniejszymi zmianami) Ustawa ta włącza do zadań własnych gminy ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami (art. 7 ust. 1 pkt 9),
- Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 oraz z 2004 r. Nr 96 poz. 959, Nr 238, poz. 2390) Ustawa o ochronie zabytków określa przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach a także organizację organów ochrony zabytków (rozdz. 1 art. 1) W ustawie określono podział kompetencji w zakresie ochrony zabytków. Zgodnie z art. 87. 1 burmistrz ma obowiązek sporządzenia na okres 4 lat odpowiednio gminnego programu opieki nad zabytkami. Ustawa nakłada na gminę następujące obowiązki i uprawnienia:
- zgodnie z art. 16 ust. 1 rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, ma możliwość stworzenia parku kulturowego na podstawie podjętej uchwały, celem objęcia ochroną krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów, na którym znajdują się zabytki charakterystyczne dla danego regionu (po uprzednim zasięgnięciu opinie właściwego konserwatora zabytków),
- art. 18, art. 19, art. 20 wprowadzają obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji miejscowych planów zagospodarowania

przestrzennego, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz uzgodnienia ich projektów zmian z wojewódzkim konserwatorem zabytków,

- art. 22 ust. 4 nakłada na władze gminy obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków,

- art. 31 ust. 1 pkt 2, ust 2 oraz art. 33 ust. 1 i ust. 2 zobowiązuje wójta (burmistrza, prezydenta miasta) do przyjęcia zawiadomienia o odkryciu lub znalezieniu przedmiotu co do którego istnieje podejrzenie, że jest zabytkiem lub zabytkiem archeologicznym oraz natychmiastowego przekazania tej wiadomości wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków

- art. 71 ust.1 i ust. 2 – sprawowanie opieki w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i budowlanych przy zabytku do którego jednostka samorządu terytorialnego posiada tytuł prawny.

- art. 81 – organ stanowiący gminy lub powiatu może udzielać dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru według zasad określonych w podjętej przez ten organ uchwale,

- art. 87 - obowiązek sporządzania przez wójta (burmistrza) i przyjmowanie przez Radę Gminy na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami, z którego sporządza co 2 lata sporządzane jest sprawozdanie i przedstawiane Radzie Gminy.

2. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.

2.1 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM I WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA.

2.1.1. Strategią rozwoju województwa wielkopolskiego

„Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do roku 2020” jest dokumentem, który został opracowany przez Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego i przyjęty przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego w dniu 19 grudnia 2005 r. Dokument ten stanowi podstawę do sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz określa najważniejsze kierunki rozwoju społeczno-gospodarczego regionu.

Strategia wyznacza kierunki działań i pozwala zorientować priorytety na konkurencyjność regionalną, wzrost zatrudnienia oraz wzrost wykształcenia mieszkańców, Jednym z głównych celów kierunkowych strategii jest zwiększenie konkurencyjności regionalnej poprzez promocję dziedzictwa kulturowego i kulturowego miast i obszarów miejskich (budowa marki i wizerunku regionu) oraz zwiększenie spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej dzięki zachowaniu i wykorzystaniu dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego i rozwój turystyki.

Główny cel strategiczny - dostosowanie przestrzeni do wyzwań XXI wieku ma zostać osiągnięty za pomocą zróżnicowanych celów operacyjnych. Jednym z nich jest wzrost znaczenia i zachowanie dziedzictwa kulturowego. Dziedzictwo kulturowe wykorzystane w sposób efektywny może stanowić jeden z elementów rozwoju gospodarczego regionu jako baza dla turystyki i usług kulturalnych oraz czynnikiem integracji społecznej. Cel ten ma być realizowany poprzez: "inwestycje w instytucje kultury, ochronę dorobku kulturowego, wsparcie działań powiększających dorobek kulturalny regionu, promocję aktywności kulturalnej mieszkańców". Jego miarą będzie m.in. ilość odrestaurowanych obiektów dziedzictwa kulturowego.

2.1.2 Planem zagospodarowania przestrzennego Województwa Wielkopolskiego.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego został uchwalony w dniu 26 listopada 2001 r. przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego (Uchwała nr XLII/628/2001). Jest to dokument planowania strategicznego określający działania, za pomocą których samorząd województwa wpływa na rozmieszczenie funkcji terenów w przestrzeni i ich wzajemne powiązanie.

Za cel przewodni przyjęto doprowadzenie do zrównoważonego rozwoju całego terytorium województwa poprzez tworzenie m.in. ładu przestrzennego, ekonomicznego i ekologicznego. Ład przestrzenny wyrażający się dążeniem do harmonijności i proporcjonalności wszystkich elementów środowiska człowieka, który można uzyskać przez realizowanie następujących zasad stosowanych w czasie tworzenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin w *aspekcie szeroko rozumianej ochrony zasobów kulturowych*:

- ochrona dziedzictwa kulturowego, tożsamości i tradycyjnych elementów środowiska (zabytkowe dzielnice, budynki, dominanty przestrzenne, panoramy, tereny zielone, tereny otwarte)

- respektowanie wytycznych konserwatorskich nie tylko w przypadku obiektów objętych ochroną ale także w przypadku zagospodarowania zabytkowych układów urbanistycznych i ruralistycznych,
- Wykorzystanie atutów wynikających z ukształtowania terenu, osi widokowych, panoram,
- w zapisach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego kładzenie nacisku na harmonijne wkomponowywanie nowej architektury w historyczną zabudowę w obszarach śródmiejskich oraz w pobliżu terenu o najwyższych walorach kulturowych i przyrodniczych,
- podejmowanie opracowań dotyczących rewaloryzacji zabytkowych dzielnic.

Plan zagospodarowania województwa wielkopolskiego określa zasady kształtowania przestrzeni zarówno miejskiej jak i wiejskiej, ochronę charakterystycznych układów ruralistycznych, zespołów sakralnych, pałacowo-parkowych, folwarków, zabytkowych budynków mieszkalnych, gospodarskich, użyteczności publicznej oraz pozostałych elementów typowych dla architektury wiejskiej (przydrożne krzyże, kapliczki). W przypadku kształtowania przestrzeni miejskiej przyjęto ochronę dziedzictwa kulturowego

3. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY

Gmina Brodnica położona w centralnej części województwa wielkopolskiego, zajmuje północno - zachodnią część powiatu Śremskiego. Graniczy od zachodu z gminą miejsko – wiejską Czempień, od południa i wschodu z gminą miejsko – wiejską Śrem, na niewielkim odcinku od strony północno – wschodniej z gminą miejsko – wiejską Kórnik, a od północy z gminą miejsko – wiejską Mosina. Powierzchnia gminy wynosi 95,9 km² co stanowi 0,32 % województwa i 16,6 % powierzchni powiatu śremskiego. W obszarze gminy przeważają użytki rolne, stanowiące 68,7 % jej powierzchni, zlokalizowane głównie w zachodniej i południowej jej części. Wśród użytków rolnych duże połacie terenu zajmują pastwiska i łąki. Rozległe obszary łąk rozciągają się głównie wzdłuż Kanału Szymanowo – Grzybno, cieków wodnego pomiędzy Iłowcem a Piotrowem oraz na terenach przyległych do Warty. Obszary leśne, które zajmują ponad 23 % obszaru, w większości skoncentrowane są w północno – wschodniej części gminy. Są to tereny zielone bardzo atrakcyjne pod względem krajobrazowym oraz istniejącego drzewostanu. Na tym terenie znajduje się południowa część,

ustanowionego w 1997 roku terenu chronionego, jaki jest Rogaliński Park Krajobrazowy – jedno z największych w Europie skupisk wielowiekowych dębów szypólkowych, rosnących w dolinie Warty, licznych starorzeczy i powstałej w ich wyniku unikatowej rzeźby terenu. Wody powierzchniowe stanowią niewielki, bo tylko 1,8 % obszaru gminy, a zasadniczą ich część stanowią stawy rybne, położone w okolicach Grzybna, Sulejewa, Szolldr i Manieczek. Głównymi ciekami wodnymi są wspomniane kanały Szymanowo – Grzybno i Piotrowo – Iłowiec oraz rzeka Warta, której przebieg wyznacza wschodnią granicę gminy.

Gmina wiejska Brodnica ma charakter zdecydowanie rolniczy, a funkcjami uzupełniającymi gminy oprócz rolnictwa jest turystyka i wypoczynek. Lokalizacja obiektów zabytkowych na terenie gminy, ze względu na stosunkowo niewielką odległość od Poznania (35 km) jest wyjątkowo atrakcyjna dla potencjalnych nabywców zabytkowych nieruchomości.

Wieś Brodnica - siedziba władz gminy zlokalizowana jest w centralnej części obszaru gminy. Po raz pierwszy w źródłach wzmiankowana w 1230 roku jako własność szlachecka Brodnickich herbu Łódzia. Później w latach 1420 – 1580 wzmiankowana jako miasto. Przywilej lokacyjny nie jest znany. Położona z dala od głównych szlaków handlowych nie miała większych szans rozwoju. Począwszy od XVIII wieku następowały częste zmiany właścicieli wsi. W XIX wieku należała do Chłapowskich, a później aż do 1939 roku do Mańkowskich. Wieś o czytelnym układzie przestrzennym, zachowanym do obecnych czasów bez większych przekształceń, złożonym z zespołu rezydencjonalno – folwarcznego i zespołu kościelnego. Założenie to jest objęte ochroną konserwatorską. Do rejestru zabytków, wpisany jest kościół parafialny oraz zespół pałacowo – parkowy. Parafia wzmiankowana już w 1387 roku. Obecny kościół parafialny p.w. św. Katarzyny, neogotycki, zbudowany w latach 1863- 70 według projektu St. Hebanowskiego, częściowo ufundowany przez ówczesnego właściciela majątku Kazimierza Chłapowskiego (wieża kościelna – w 1890 r.). Zabytkowy zespół pałacowo – parkowy przejęty został w ostatnich latach przez spadkobierców ostatnich właścicieli. Pałac zbudowany został w 1880 roku, obecnie wyremontowany z przeznaczeniem na cele mieszkalne oraz hotelowo – konferencyjne. Za parkiem duży zespół folwarczny z kolonia czworaków z przełomu XIX/XX wieku z budynkami ozdobionymi figurami świętych w narożach.

Na obszar gminy Brodnicy składają się tereny 13 wsi sołeckich (Brodnica, Brodniczka, Boreczek, Chaławy, Górka, Grabianowo, Iłowiec, Iłowiec Wielki, Ludwikowo, Manieczki, Sucharzewo, Sulejewo, Szoldry, Żabno), i 11 miejscowości stanowiących jednostki osadnicze niższego rzędu (Esterpole, Grzybno, Jaszkowo, Kopyta, Ogieniowo, Piotrowo, Przylepki, Rogaczewo, Sulejewo Folwark, Tworzykowo, Żurawiec). Większość

miejsowości charakteryzuje się układami przestrzennymi powstałymi na bazie rozwoju dróg. W większości są to układy wsi to ulicówki, a część to wsie o układzie wielorzędowym, z rozbudowaną siecią dróg, która doprowadziła do koncentracji zabudowy wokół centrum wsi.

Przykładem wsi folwarcznych są: Boreczek, Chaławy, Górka, Grzybno, Iłówiec, Jaszkowo, Manieczki, Ogieniowo, Piotrowo, Sulejewo Folwark, Tworzykowo.

Obecna wieś Żabno w latach 1465, 1590 i 1642 wzmiankowana była podobnie jak Brodnica jako miasto. Żaden z zachowanych historycznych układów ruralistycznych z terenu gminy nie został wpisany do rejestru zabytków

Na terenie gminy znajduje się kilka cennych obiektów sakralnych oraz znaczna liczba rezydencji, parków i zespołów folwarcznych związanych z tradycją ziemiańską znamienitych rodów szlacheckich.

Wszystkie zachowane obiekty sakralne (w liczbie 5), wpisane do rejestru zabytków, to świątynie rzymsko- katolickie. Zabytkowe kościoły parafialne to obiekty pochodzące z różnego czasu, ale pierwsze wzmianki dotyczące tych parafii pochodzą z tego samego okresu. Obecny neogotycki kościół parafialny p.w. Św. Katarzyny w Brodnicy wzniesiony jest w miejscu poprzednich kościołów drewnianych. Parafia wzmiankowana była już w 1387 roku. Wzmiankowany w 1409 roku, drewniany kościół p.w. św. Andrzeja w Iłowcu, odbudowany po pożarze ok. 1660 roku, ponownie spłonął w 1829 roku. Na jego miejscu wzniesiono obecny, murowany wzniesiony w latach 1839 –41 staraniem Jana Kantego Zaborowskiego. Restaurowany był w latach 1869 – 71. Wieżę dobudowano w 1902 roku, a w 1928 roku zakryścię.

Jedyny istniejący na terenie gminy kościół drewniany to wzniesiony z fundacji Jakuba Bilińskiego, ówczesnego właściciela wsi, kościół parafialny p.w. Św. Jakuba Starszego w Żabnie, wybudowany w 1789 i poświęcony w 1792 roku. Wzmianka o parafii w Żabnie pochodzi z 1432 roku. W 1685 r. istniał tu kościół drewniany p.w. Trzech Króli.

Kościół parafialny w Jaszkanie oraz kaplica w Manieczkach to świątynie związane z istniejącymi tam majątnościami ziemskimi. Parafia w Jaszkanie wzmiankowana w 1453 roku. Późnogotycki kościół p.w. św. Barbary (niegdyś także św. Katarzyny, Doroty, Piotra i Pawła) zbudowany przed poł. XV wieku z fundacji Borków z Gryżyny. W 1 poł. XVI wieku świątynia została przebudowana przez Ostrorogów Lwowskich. Od końca w. XVI do 1622 roku kościół był w posiadaniu luteranów. Odnowiony w XVIII wieku. W położonym obok kościoła XIX wiecznym budynku starej plebani mieści się Izba Pamięci poświęcona Edmundowi Bojanowskiemu.

Natomiast barokowa, zbudowana w formie rotundy, w pobliżu ówczesnego dworu, na skraju parku w Manieczkach – rodowa kaplica, ufundowana w 1786 roku przez gen. Józefa Wybickiego, właściciela wsi, przez lata użytkowana była jako kaplica p.w. Narodzenia NMP. Budynek nadal stanowi własność parafii rzym. – kat. P.w. Św. Barbary w Jaszkanie, lecz po wybudowaniu w jego pobliżu nowego budynku kościoła, jest nieużytkowana.

Na terenie gminy znajduje się 16 zespołów dworskich, z czego 6 ma wpis do rejestru zabytków. Cenne zespoły rezydencjonalne tworzą położone w parkach krajobrazowych pałace w: Brodnicy i Hówcu oraz dwory w: Brodnicy, Chaławach, Grzybnie, Jaszkanie, Manieczkach, Piotrowie, Przylepkach, Szołdrach. Pozostałość zespołu dworskiego stanowi położony w resztkach dawnego parku dwór w Żabnie, w 1 poł. XIX wieku przebudowany na zbór ewangelicki. Związane z dworami i pałacami zespoły folwarczne w: Hówcu, Piotrowie i Przylepkach zostały wpisane do rejestru zabytków.

Zespół dworsko – parkowy w Manieczkach związany z postacią generała Józefa Wybickiego był istotną placówką kulturalną gminy. Funkcjonujące we dworze Muzeum jego imienia obecnie jest nieczynne. Dwór należący do generała Wybickiego nie istnieje. W majątku Manieczki, który wraz z Pisarskim wniosła mu w wianie żona Estera Kowalska, Wybicki mieszkał w latach 1781 – 1791 i potem z przerwami aż do swojej śmierci w 1822 roku. Dwór spłonął pod koniec lat 20 – tych XIX wieku, a nowi właściciele Manieczek Grodziccy wybudowali obecny dwór w 1894 roku. Z czasu gdy Manieczki były własnością Józefa Wybickiego zachowała się jedynie kaplica rodowa, położona nieopodal miejsca po dawnym dworze. Jedną z propozycji mającą na celu umożliwienie funkcjonowania Muzeum im. Generała J. Wybickiego jest przeniesienie zbiorów, w większości należących do Wielkopolskiego Oddziału Stowarzyszenie Miłośników Tradycji Mazurka Dąbrowskiego, z dzierżawionego budynku dworu do kaplicy, po uprzednim jej wyremontowaniu.

Zespół pałacowo – parkowy w Jaszkanie, z budynkiem dworu wzniesionym w 1912 roku według projektu Stanisława Mieczkowskiego, przekształcony został w duży kompleks rekreacyjny. Mieści się tu Centrum hippiki Antoniego Chłapowskiego.

Ważnym elementem zabytkowym i krajobrazowym na obszarze gminy są parki podworskie. W gminie zachowało się 12 parków, w tym jeden w samej Brodnicy. Z 12 istniejących, wpisem do rejestru objętych jest 10 parków, zachowanych w zespołach dworsko – parkowych. Zabytkowe parki krajobrazowe znajdują się w: Brodnicy, Chaławach, Grabianowie, Grzybnie, Hówcu, Jaszkanie, Manieczkach, Piotrowie, Przylepkach i Szołdrach. Stan parków jest różny, lecz generalnie na terenie gminy coraz więcej parków jest w trakcie doprowadzania ich do dobrego stanu, przez obecnych właścicieli.

W gminie Brodnica zachowało się 7 historycznych, cmentarzy; po dwa w Brodnicy, Jaszkanie i Żabnie oraz jeden w Hówcu. Sześć z nich to cmentarze rzymsko – katolickie, w tym trzy przykościelne w Jaszkanie, Żabnie oraz w Brodnicy, gdzie pośród grobów najbardziej znanych tutejszych rodzin znajduje się cenotaf generała Józefa Wybickiego, którego prochy w 1923 roku przeniesiono do Krypty Zasłużonych Wielkopolan w podziemiach kościoła na Wzgórzu Św. Wojciecha w Poznaniu. Jedyne zachowane cmentarze ewangelickie znajdują się w Żabnie. Żaden z zachowanych cmentarzy nie jest wpisany do rejestru zabytków.

3.1 OBIEKTY ZABYTKOWE NIERUCHOME WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW:

Do rejestru zabytków wpisano najcenniejsze obiekty sakralne i założenia dworsko-parkowe. Stosunkowo niewielką liczbę stanowią zespoły folwarczne i pojedyncze budynki z zabudowy folwarków.

Brodnica

- kościół par. p.w. św. Katarzyny, 2 poł. XIX, nr rej.: 2162/A z 15.06.1988
- zespół pałacowy, 1880, nr rej.: 1715/A z 23.04.1975:
 - pałac
 - park

Chaławy

- zespół dworski, 2 poł. XIX – XX:
 - dwór, nr rej.: 2117/A z 26.04.1987
 - park, nr rej.: 2032/A z 18.10.1985
 - magazyn zbożowy (teren folwarku), nr rej.: 2157/A z 17.06.1988
- 2 aleje lipowe przy drogach: Piotrowo – Chaławy oraz Chaławy - Rakówka, pocz. XX,
nr rej.: 2195/A z 07.08.1990

Grabianowo

- zespół dworski, 1 poł. XIX:
 - dwór, nr rej.: 1995/A z 13.03.1985
 - park, nr rej.: 1820/A z 05.02.1981

Grzybno

- zespół dworski, XIX, 1914-20:
 - dwór, nr rej.: 2562/A z 25.09.1995
 - park, nr rej.: 2089/A z 16.06.1986

Hówiec

- kościół par. p.w. św. Andrzeja, 1838-41, nr rej.: 843/A z 16.02.1970
- zespół pałacowy i folwarczny, XVIII, k. XIX, XX, nr rej.: 1437/A z 12.04.1973:

- pałac
- park
- folwark, nr rej.: 2301/A z 11.05.1994:
 - stajnia koni wyjazdowych
 - kurnik
 - spichrz
 - spichrz z wieżą (rozebrany)
 - czworak nr 19
 - czworak nr 20

Jaszkowo

- kościół par. p.w. św. Barbary, 2 poł. XV, XVI, nr rej.: 2420/A z 22.12.1932
- zespół dworski, XIX, nr rej.: 2165/A z 28.09.1988:
 - dwór
 - park
 - brama wjazdowa
 - oficyna (czworak), nr rej.: 1020/A z 11.03.1970

Manieczki

- zespół dworski, XVIII-XX:
 - dwór, nr rej.: 2187/A z 17.04.1990
 - kaplica, nr rej.: 849/A z 16.02.1970
 - park, nr rej.: 347/A z 29.10.1968

Piotrowo

- zespół dworski i folwarczny, pocz. XIX, XX, nr rej.: 1543/A z 03.07.1974:
 - dwór
 - park
 - folwark, nr rej.: 1945/A z 28.05.1984:
 - dom mieszkalny (rządcówka)
 - stajnia
 - stodoła
 - waga
 - ogrodzenie

Przylepki

- zespół pałacowy i folwarczny, XVIII-XX, nr rej.: 2039/A z 08.01.1986:
 - pałac
 - folwark, 2 poł. XIX:
 - świnia
 - stajnia
 - magazyn zbożowy
 - dom rządcy
 - kuźnia i stelmacharnia
 - stodoła
 - park z alejami, nr rej.: 2144/A z 30.01.1988

Szołdry

- zespół dworski, 2 poł. XVIII – XIX:
 - dwór, nr rej.: 1023/A z 12.03.1970
 - spichrz, nr rej.: j.w.
 - park, nr rej.: 322/A z 21.10.1968

Żabno

- kościół p.w. św. Jakuba Ap., drewn., 1789, nr rej.: 2430/A z 22.12.1932

3.2 OBIEKTY NIERUCHOME ZNAJDUJĄCE SIĘ W EWIDENCJI ZABYTKÓW

Wykaz obiektów z ewidencji WWKZ stanowi podstawę do opracowania, po uprzedniej weryfikacji, gminnej ewidencji zabytków.

G M I N A B R O D N I C A

BRODNICA

1. ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. KATARZYNY:

- a. kościół, mur., 1867 - 1870, wieża 1890, arch. Stanisław Hebanowski,
- b. kostnica, mur., ok. 1890,
- c. grobowiec NN, mur., k. XIX,
- d. plebania, mur., k. XIX.
- e. organistówka, mur., ok. 1890,
- f. brama, mur. żel., k. XIX.

2. POSTERUNEK POLICJI, mur., 1910 - 1920.

3. SZKOŁA, mur., 1910 - 1920.

4. ZESPÓŁ DWORSKI :

- a. dwór, mur., ok. 1890, remont. l. 80 XX,
- b. park krajobrazowy, 2 poł. XIX.

5. ZESPÓŁ FOLWARCZNY :

- a. rządówka, ob. biura, nr 35, mur., 1900-1910, przebud.,
- b. stajnia, wozownia, mur., k. XIX,
- c. obora, mur., 1898
- d. gorzelnia, mur., 1880.

6. KOLONIA MIESZKALNA :

- a. czworak nr 18, mur., pocz. XX,
- b. czworak nr 23, mur., pocz. XX,
- c. czworak nr 25, mur., pocz. XX,
- d. dziesięciorak, mur., 1905,
- e. czworak nr 29, mur., 1914,
- f. dziesięciorak, mur., pocz. XX,
- g. czworak nr 31, mur., ok. 1906,
- h. czworak nr 32, mur., 1910,
- i. czworak nr 33, mur., 1912.

7. ZAGRODA NR 6 :

- a. dom, mur., 1912,
- b. obora, mur., 1910,
- c. stodoła, mur., 1906,
- d. budynek gospodarczy, mur., 1909.

8. ZAGRODA NR 9 :

- a. dom, mur., 1910-1920,
- b. obora, mur., 1910-1920.

9. DOM NR 48, mur., l. 20 XX.
10. CHLEW w zagrodzie nr 51, mur., 1911.

BORECZEK

11. ZESPÓŁ FOLWARCZNY :

- a. ośmiorak, mur., ok. 1900,
- b. stajnia i stodoła, ob. obora, mur., pocz. XX.
- c. obora, mur., 4 ćw. XIX,
- d. chlew, ob. obora, mur., ok. 1920,
- e. spichlerz, następnie rządówka, ob. budynek mieszkalny,
- k. XIX, przebud.

CHAŁAWY

12. ZESPÓŁ DWORSKI :

- a. dwór, mur., pocz. XX,
- b. park krajobrazowy, k. XIX.

13. POZOSTAŁOŚCI ZESPOŁU FOLWARCZNEGO :

- a. sześciorek, ob. dom nr 5, mur., 1914,
- b. spichlerz, mur., 1904.

ESTRPOLE

14. ZAGRODA NR 4 ;

- a. dom, mur., 1900,
- b. obora, mur., ok. 1900.

GÓRKA

15. POZOSTAŁOŚCI PARKU DWORSKIEGO, pocz. XX.

16. ZESPÓŁ FOLWARCZNY :

- a. czworak nr 6, mur., 1900-1910,
- b. stajnia, ob. obora, mur., pocz. XX,
- c. obora, mur., pocz. XX,
- d. stodoła, drewn. mur., ok. 1910,
- e. pozostałości bramy wjazdowej, mur., pocz. XX.

GRABIANOWO

17. ZESPÓŁ DWORCA PKP:

- a. stacja, mur., k. XIX,
- b. budynek mieszkalny bez nru, mur. - rygl., k. XIX.

18. ZESPÓŁ DWORSKI:

- a. dwór, mur., l. 30 XIX,
- b. pozostałości bramy wjazdowej, mur. żel. ok. poł. XIX,
- c. park krajobrazowy, 1 pol. XIX.

19. ZESPÓŁ FOLWARCZNY :

- a. czworak nr 4, mur., ok. 1910,
- b. czworak nr 7, mur., 1910 - 1920,

- c. stajnia, ob. magazyn, mur., pocz. XX,
- d. chlew, ob. magazyn, mur., pocz. XX.
- e. stodoła, mur., 1910-1920,
- f. spichlerz, mur., ok. 1910.

GRZYBNO

- 20. LEŚNICZÓWKA mur., 1905.
- 21. SZKOŁA, ob. dom nr 45, szach., pocz. XX w.

22 ZESPÓŁ DWORSKI:

- a. dwór, ob. Zespół Szkół Rolniczych, mur., 1914 - 1920,
- b. park krajobrazowy, 1 poł. XIX, przekształcony w 1 ćw. XX i l. 60 XX.

23. ZESPÓŁ FOLWARCZNY :

- a. rządówka, ob. mieszkania, mur., 1918,
- b. dwojak, ob. dom nr 1, mur.drewn., pocz. XX,
- c. trojak I, ob. dom nr 2, mur., pocz. XX,
- d. trojak II, ob. dom nr 3, mur., 1925,
- e. trojak III, ob. dom nr 4, mur., l. 20 XX,
- f. trojak IV, ob. dom nr 5, mur., pocz. XX,
- g. trojak V, ob. dom nr 6, mur., ok. 1915,
- h. stodoła i stajnia, ob. stodoła i owczarnia, mur., 1889.

IŁÓWIEC

24. ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA:

- a. kościół, mur., 1839 - 1841, restaur. 1869 - 1871 wieża z kruchtą 1901, rozbud. prezbiterium i zakrystia, 1928,
- b. plebania, mur., ok. poł. XIX,
- c. brama i ogrodzenie, mur., ok. poł. XIX.

25. SZKOŁA, mur., 1913.

26. ZESPÓŁ PAŁACOWY :

- a. pałac, mur., XVIII, przebud. l. 60 XIX,
- b. wozownia i stajnia, ob. obora, stajnia i garaże, mur., pocz. XX,
- c. brama i ogrodzenie, mur., 3 ćw. XIX,
- d. park krajobrazowy, k. XVIII, przekształcony XIX/XX.

27. ZESPÓŁ FOLWARCZNY :

- a. rządówka, mur., 3 ćw. XIX,
- b. dwojak, ob. dom nr 17, mur., k. XIX,
- c. czworak I, ob. dom nr 19, mur., pocz. XX,
- d. czworak II, ob. dom nr 20, mur., pocz. XX,
- e. sześciórak I, ob. dom nr 1, mur. l. 30 XX,
- f. sześciórak II, ob. dom nr 2, mur., l. 30 XX,
- g. obora, mur., pocz. XX,
- h. chlew, ob. garaż i magazyn, mur., pocz. XX,
- i. owczarnia, mur., pocz. XX, przebud.,
- j. kurnik, ob. magazyn, mur., pocz. XX,

- k. stodoła, ob. spichlerz, mur., pocz. XX, przebud.,
- l. spichlerz I, mur., pocz. XX,
- ł. spichlerz II, mur., k. XIX,
- m. magazyn nawozów, mur., pocz. XX,
- n. gorzelnia, ob. nieużytkowana, mur., k. XIX,
- o. młyn, mur., k. XIX.

28. ZAGRODA NR 9 :

- a. obora, mur., 1900,
- b. stodoła, mur., 1921.

29. STODOŁA w zagrodzie nr 13, rygl., 1913 r.

JASZKOWO

30. LEŚNICZÓWKA, mur., ok. 1900.

31. ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. BARBARY:

- a. kościół, mur., przed poł. XV, przebud. 1 poł. XVI, odnow. XVIII, konserw. 1950,
- b. kaplica grobowa rodziny Szodrskich, mur., k. XIX,
- c. plebania, mur., k. XIX.

32. ZESPÓŁ PAŁACOWY :

- a. pałac, mur., 1912 - 1918, arch. Stanisław Mieczkowski /?/, przebud. wewnątrz po 1945
- b. oficyna, ob. budynek mieszkalny, wł. RSP Góra, mur., 1 poł. XIX, przebud. 1913,
- c. brama , mur., 1 ćw. XX,
- d. park krajobrazowy, 2 poł. XIX.

33. ZESPÓŁ FOLWARCZNY :

- a. czworak, mur., k. XIX,
- b. obora, mur., 1882,
- c. stajnia, ob. magazyn, mur., l. 80 XIX,
- d. stodoła, drewn. mur., pocz. XX.

KOPYTA

34. DOM NR 4, mur., 1900-1910.

LUDWIKOWO

35. ZAGRODA NR 2 :

- a. dom, mur., ok. 1900,
- b. obora, mur., 1912,
- c. stodoła, rygl., 3 ćw. XIX,
- d. brama, mur., pocz. XX.

36. ZAGRODA NR 5 ;

- a. dom, mur., 1908,
- b. stodoła, mur., ok. 1910.

37. ZAGRODA NR 7 :

- a. dom, mur., 4 ćw. XIX,
- b. budynek gospodarczy, mur., pocz. XX.

38. OBORA w zagrodzie nr 6, mur., 1910.

MANIECZKI

39. ZESPÓŁ DWORCA PKP, ul. Wybickiego:

- a. dworzec, mur., ok. 1900,
- b. budynek mieszkalny nr 3, mur., ok. 1900,
- c. szalety, mur., ok. 1900.

40. ZESPÓŁ DWORSKI :

- a. dwór, ob. Muzeum Józefa Wybickiego , mur., k. XIX, przedsiónek po 1912,
- b. kaplica, mur., 1789,
- c. stajnia wyjazdowa, ob. biblioteka, mur., pocz. XX,
- d. park krajobrazowy, 2 poł. XVIII, powiększony k. XIX.

41. ZESPÓŁ FOLWARCZNY :

- a. stodoła, mur., k. XIX,
- b. spichlerz, mur., k. XIX,
- c. pozostałości ogrodzenia, mur., k. XIX.

OGIENIOWO

42. POZOSTAŁOŚCI ZESPOŁU FOLWARCZNEGO :

- a. dwanaściorak, mur., l. 10 XIX,
- b. czworak nr 3, mur., 1910-1920,
- c. obora, ob. owczarnia, mur., l. 80 XIX.

PIOTROWO

43. ZESPÓŁ DWORSKI :

- a. dwór, ob. biura, biblioteka, mieszkania, mur., pocz. XIX, rozbud., 3 ćw. XIX i pocz. XX,
 - b. ogrodzenie, mur., pocz. XX,
 - c. brama, mur.- metal., pocz. XX.
- b. park krajobrazowy, 2 poł. XIX.

44. ZESPÓŁ FOLWARCZNY :

- a. rządcówka, mur., pocz. XX,
- b. stajnia, mur., ok. 1905,
- c. obora, ob. magazyn, mur., 3 ćw. XIX,
- d. stodoła, mur., ok. 1880,
- e. powozownia, ob. garaż, mur., 1905
- f. brama i ogrodzenie, mur., pocz. XIX,

45. KOLONIA MIESZKALNA :

- a. dwojak I, ob. dom nr 2, mur., k. XIX,
- b. dwojak II, ob. dom nr 3, mur., k. XIX,
- c. dwojak III, ob. dom nr 8, mur., k. XIX,
- d. dwojak IV, ob. dom nr 9, mur., k. XIX,
- e. czworak I, ob. dom nr 4, mur., k. XIX,
- f. czworak II, ob. dom nr 5, mur. k. XIX,
- g. czworak III, ob. dom nr 6, mur. k. XIX,

h. czworak IV, ob. dom nr 7, mur. k. XIX,

PRZYLEPKI

46. SZKOŁA, mur.,pocz. XX.

47. ZESPÓŁ DWORSKI :

- a. dwór ob.ośrodek szkoleniowy, XVIII/XIX, przebudowa ok. 1910 r.,
- b. brama i ogrodzenie , mur.,pocz. XIX,
- c. park krajobrazowy , k. XIX, powiększony 1 ćw.XIX,.

48. ZESPÓŁ FOLWARCZNY :

- a. rządówka, mur., 4 ćw. XIX,
- b. stajnia I , mur., k. XIX,
- c. stajnia II, ob. owczarnia, mur., 3 ćw. XIX,
- d. obora, ob. magazyn, mur., k. XIX,
- e. chlew, ob. magazyn, mur., pocz. XX,
- f. spichlerz, mur., ok. poł. XIX,
- g. wozownia, ob. garaż, mur., k. XIX,
- h. kuźnia, mur., k. XIX,
- i. stelmacharnia, mur., k. XIX.

SZOŁDRY

49. ZESPÓŁ DWORCA PKP:

- a. dworzec, mur., 4 ćw. XIX,
- b. kapliczka, mur., 4 ćw. XIX,
- c. szalety, mur., 4 ćw. XIX.

50. ZESPÓŁ DWORSKI :

- a. dwór, ob. mieszkania, mur., ok. poł. XIX, rozbud. w 1, 2 poł. XIX, remont. 1925,
- b. park krajobrazowy, k. XVIII, przekształcony XIX.

51. ZESPÓŁ FOLWARCZNY :

- a. rządówka, mur., k. XIX,
- b. stajnia - wozownia, mur., 1901,
- c. obora, mur., 3 ćw. XIX,
- d. stodoła, mur., 1881,
- e. spichlerz, mur., ok. 1880,
- f. magazyn pasz, mur., 1930,
- g. kuźnia, mur., 1881.

52. KOLONIA MIESZKALNA :

- a. czworak nr 8, mur., pocz. XX,
- b. czworak nr 9, mur., 1911,
- c. 2 trojaki, mur., pocz. XX,
- d. 2 dwojaki, mur., pocz. XX,
- e. sześciorak, mur., pocz. XX,
- f. kostnica, mur., 1890.

53. DOM NR 2, mur., pocz. XX.

SUCHARZEWO

53. DOM NR 3, mur., 1913.

SULEJEWO

54. ZESPÓŁ FOLWARCZNY :

- a. trojak, ob. dom nr 1, mur., pocz. XX,
- b. czworak, ob. dom nr 3, mur., pocz. XX,
- c. sześciorak, ob. dom nr 2, mur., pocz. XX.
- d. obora, ob. owczarnia, mur., pocz. XX,
- e. owczarnia, mur., pocz. XX.

TWORZYKOWO

55. ZESPÓŁ LEŚNICZÓWKI :

- a. leśniczówka nr 3, mur., k. XIX,
- b. obora, mur., k. XIX.

ŻABNO

56. ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. JAKUBA W. APOSTOŁA:

- a. kościół, drewn. 1789 - 1792, zakrystia przedłużona na wschód 1958, restaur. 1947, 1955 - 1958,
- b. brama i ogrodzenie, mur. żel. 1 poł. XIX,
- c. plebania, Żabno nr 64, mur., pocz. XX, przebud.:
 - budynek gospodarczy, mur., pocz. XX,
 - stodoła, mur., pocz. XX.

57. ZESPÓŁ POSTERUNKU POLICJI:

- a. posterunek policji, ob. dom nr 8, mur., ok. 1910,
- b. dom nr 7, mur., ok. 1910,

58. SZKOŁA POWSZECHNA I, ob. szkoła podstawowa, Żabno nr 6, mur., ok. 1910.

59. SZKOŁA POWSZECHNA II, ob. dom nr 19, mur., k. XIX.

60. ZESPÓŁ DWORSKI:

- a. dwór, ob. przedszkole i mieszkania, mur., 1 poł. XIX, ok. 1940 przebud. na zbór ewangelicki, remont., przebud., pozbawiony dekoracji 1989,
- b. oficyna, ob. dom nr 74, wł. Mieczysław Małecki, mur. szach. ok. poł. XIX,
- c. lamus, mur. 2 poł. XIX,

61. ZESPÓŁ FOLWARCZNY:

- a. rządcówka, ob. dom nr 73, mur., k. XIX,
- b. stajnia, ob. dom i obora w zagrodzie nr 68, mur., 2 poł. XIX,
- c. owczarnia, ob. w zagrodzie nr 72 mur., 2 poł. XIX,
- d. stodoła, ob. w zagrodzie nr 73, drewn., k. XIX,
- e. budynek gospodarczy, ob. w zagrodzie nr 68, mur., k. XIX,
- f. gorzelnia, ob. w zagrodzie nr 67, mur., k. XIX, przebud.

62. ZAGRODA PIEKARZA, ob nr 13 :
- a. dom, mur., 1936,
 - b. piekarnia, ob. zakład cukierniczy, mur., pocz. XX.
63. ZAGRODA NR 11 :
- a. dom, mur., 1933,
 - b. bud.inwentarski, mur., pocz. XX,
 - c. stodoła, drewn., 1929.
64. ZAGRODA NR 24 :
- a. dom, mur., 1907,
 - b. chlew, mur., pocz. XX,
 - c. stodoła, mur., pocz. XX,
65. ZAGRODA NR 27 :
- a. dom , mur., 1909,
 - b. budynek gospodarczy, mur., pocz. XX.
66. ZAGRODA NR 35 :
- a. budynek gospodarczy I, mur., pocz. XX,
 - b. budynek gospodarczy II, mur., pocz. XX,
 - c. stodoła, drewn., pocz. XX.
67. DOM NR 15, glin. drewn., pocz. XIX.
68. DOM NR 20, mur., 1 ćw. XX.
69. DOM NR 22, mur., 1 ćw. XX.
70. DOM NR 43, mur., ok. poł. XIX.
71. DOM NR 47, mur., ok. poł. XIX.
72. CHLEW w zagrodzie nr 14, mur., pocz. XX.
73. STODOŁA w zagrodzie nr 25, szach.,2 poł. XIX.
74. OBORA w zagrodzie nr 81,mur., 1908.
75. OBORA w zagrodzie nr 82,mur., pocz. XX.

ŻABNO KOLONIA

76. ZAGRODA NR 4 :
- a. dom, mur., 1910 - 1920,
 - b. budynek gospodarczy, mur., 1910 - 1920.
77. OWCZARNIA w zagrodzie nr 3, mur., 1910 - 20.

3.3 OBIEKTY RUCHOME WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW

Na terenie gminy Brodnica nie wpisano dotychczas do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego żadnych zabytków ruchomych. Sytuacja ta winna się zmienić. Wpisem do rejestru winny zostać objęte zarówno duże zespoły wyposażenia i wystroju kościołów parafialnych w Brodnicy, Hówcu, Jaszkanie oraz Żabnie jak i znaczna cześć licznych na terenie gminy kapliczek i figur przydrożnych po dokonaniu wyboru.

3.4. KRAJOBRAZ KULTUROWY – OBSZAROWE WPISY DO REJESTRU ZABYTKÓW

Na terenie gminy nie ma obszarowych wpisów do rejestru zabytków

3.5 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

3.5.1. Wykaz stanowisk archeologicznych **wpisanych do rejestru zabytków** z terenu gminy

- Chaławy, stan. 15, AZP 58-27/34 – nr rejestru **2223/A (1992 r.)**
– osada neolityczna

3.5.2. Wykaz stanowisk **o własnej formie krajobrazowej** (z terenu gminy)

- Grzybno, stan. 1, AZP 57-27/37 – grodzisko późnośredniowieczne

3.5.3. Zestawienie liczbowe stanowisk archeologicznych na terenie gminy **zewidencjonowanych i wpisanych do rejestru zabytków, łącznie z ich funkcją¹**

STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE	Liczba ogółem	Liczba stanowisk wpisanych do rejestru zabytków
Grodziska	1	-
Stanowiska osadowe	363	1
Cmentarzyska	11	-
Inne	1	-
Łącznie	376	1

Gmina Brodnica położona jest na Pojezierzu Leszczyńskim i Równinie Kościańskiej. Północno-wschodnią jej część obejmuje Kotlina Śremska, a południowo-zachodnią bezzeziorna wysoczyzna morenowa poprzecinana dolinami rzek Kanału Szymanowo-Grzybno oraz Rowu Piotrowskiego. Wschodnią granicę gminy wyznacza przebieg rzeki Warty.

Znaczną część powierzchni gminy zajmują gleby pseudobielicowe i gleby brunatne wylugowane, charakteryzujące się zaawansowanym stanem przemycia w wyniku procesów glebotwórczych. Za gleby o wysokiej przydatności rolniczej można uznać prawie 60% gruntów ornych gminy.

W porównaniu z sąsiednimi, gmina Brodnica charakteryzuje się dość wysokim stopniem zalesienia (około 23,3% powierzchni). Wyrażna koncentracja kompleksów leśnych

¹ Dane wg „Raportu o stanie zabytków i założeń programu ochrony zabytków w województwie wielkopolskim”

występuje w jej północno-wschodniej części. Grunty rolne obejmują przeszło 69% jej powierzchni.

Osadnictwo pradziejowe na obszarze gminy Brodnica koncentruje się głównie na krawędziach i stokach dolinek cieków wodnych, m.in. w okolicach Żabna i Iłowca Wielkiego. Liczniejsze stanowiska archeologiczne zlokalizowane są także między Grzybno i kanałem Szymanowo-Grzybno - od miejscowości Brodnica po Górkę. Miejscem intensywnego osadnictwa (zwłaszcza wczesnośredniowiecznego) był także rejon dzisiejszego Iłowca Wielkiego oraz Jaskowa.

Najstarsze ślady osadnictwa związane są z okupowaniem przez krótkotrwałe obozowiska mezolitycznych społeczności myśliwsko-łowieckich krawędzi małych dolin w pobliżu Żabna i Jaskowa. Z okresem neolitu związane są pozostałości osadnictwa kultury pucharów lejkowatych, szczególnie licznie reprezentowane na obszarach przynależących do wsi Esterpole, Grzybno i Żabno. Warta odnotowania jest także obecność licznych stanowisk związanych z wczesną epoką brązu w okolicach Żabna.

Wśród punktów osadniczych z okresu brązu i żelaza szczególną wartość reprezentują skupiska osad ludności kultury łużyckiej i pomorskiej w okolicach Jaskowa, Iłowca Wielkiego i Górki. Istotną wartość posiadają także osady z okresu wpływów rzymskich na obszarach wsi Iłowiec Wielki i Chaławy.

Natomiast miejscem szczególnej koncentracji osadnictwa wczesnośredniowiecznego oraz z okresu nowożytnego były okolice Brodnicy, Grzybna i Żabna.

4. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

4.1. STAN ZACHOWANIA I OBSZARY NAJWIĘKSZEGO ZAGROŻENIA ZABYTKÓW

CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW KULTUROWYCH MIASTA I GMINY BRODNICA

Gmina zajmuje północno - zachodnią część powiatu, a na jej terenie znajduje się miejscowość Brodnica - obecnie wieś, siedziba władz gminy – w latach 1420 – 1580

wzmiankowana jako miasto. Wieś o czytelnym układzie przestrzennym, zachowanym do obecnych czasów bez większych przekształceń, złożonym z zespołu rezydencjonalno – folwarcznego i zespołu kościelnego. Założenie to jest objęte ochroną konserwatorską.

Do rejestru zabytków, wpisany jest kościół parafialny oraz zespół pałacowo – parkowy. Na terenie objętym ochroną występuje jedynie kilka elementów dewaloryzujących (budynki Urzędu Gminy z lat 70 -tych XX w., wybudowane na terenie kompozycyjnie i historycznie należącym do parku, a także przystanek autobusowy ulokowany na głównej osi widokowej pałacu oraz budynek poczty postawiony na osi widokowej kościoła).

Kościół parafialny p.w. św. Katarzyny, zbudowany został w latach 1863- 70 według projektu St. Hebanowskiego, częściowo ufundowany przez ówczesnego właściciela majątku Kazimierza Chłapowskiego (wieża kościelna – w 1890 r.). Budynek znajduje się w dobrym stanie technicznym, po przeprowadzonym w tym roku pracach remontowych polegających na naprawie wieży i położeniu nowego pokrycia dachowego z łupku nad korpusem głównym świątyni. W przyszłości konieczna jest wymiana pokrycia hełmu wieży oraz wskazane malowanie wnętrza.

Zabytkowy zespół pałacowo – parkowy przejęty w ostatnich latach przez spadkobierców ostatnich właścicieli znajduje się w zadowalającym stanie. Pałac zbudowany w 1880 roku, obecnie został wyremontowany z przeznaczeniem na cele mieszkalne oraz hotelowo – konferencyjne. Budynek wymaga przeprowadzenia w przyszłości prac związanych z remontem i kolorystyką elewacji.

Do cennych zabytków na terenie gminy należy zespół dworsko – parkowy w Chaławach. Dwór wybudowany na pocz. XX wieku w typie willi wiejskiej dla ówczesnego właściciela majątku Alfreda Iffland. Od końca lat 90- tych XX wieku jest własnością prywatną i przeszedł gruntowy remont i modernizację. W gorszym stanie technicznym znajduje się zabytkowy budynek magazynu zbożowego z 1904 roku i będzie wymagał podjęcia gruntownych prac remontowych.

Na terenie wsi Grabianowo znajduje się zespół dworski złożony z neoklasycystycznego dworu położonego w parku krajobrazowym. Budynek dworu powstały w IV ćw. XIX wieku, obecnie jest własnością prywatną i po przeprowadzonym gruntownym remoncie i adaptacji jest dość dobrze utrzymany. Konieczne jest wykonanie prawidłowej izolacji przeciwwilgociowej. Zabiegom pielęgnacyjnym i rewaloryzacji poddany został także park. Wybudowany w latach 1914 –1920, a użytkowany przez Zespół Szkół Rolniczych dwór w Grzybnie znajduje się w dobrym stanie technicznym. Obiekt jest na bieżąco naprawiany

i remontowany. Po przeprowadzonym audycie cieplnym budynku, dyrekcja postanowiła poddać generalnemu remontowi oraz częściowej wymianie całą stolarkę okienną.

Cennym zabytkiem jest założenie rezydencjonalne w Hówcu, w skład którego wchodzi pałac z parkiem i zespołem folwarcznym oraz kościół parafialny. Późnoklasycystyczny kościół p.w. Św. Andrzeja zbudowany w latach 1839 – 41, z dobudowaną w 1902 roku wieżą, jest utrzymany w zadowalającym stanie technicznym, prowadzone są przy nim na bieżąco potrzebne naprawy i remonty. Docelowo należy przygotować się do remontu elewacji oraz remontu i rewaloryzacji wnętrza, któremu trzeba przywrócić pierwotną kolorystykę. Pałac znajdujący się na terenie parku jest obiektem powstałym z przebudowy w 1866 roku starszego budynku. Obiekt jest własnością Agencji Nieruchomości Rolnych Oddział Terenowy w Poznaniu a użytkowany przez dzierżawcę. Stan techniczny budynku zadowalający, wymaga osuszenia przyziemia i przygotowania remontu oraz rewaloryzacji wnętrz – szczególnie sali balowej. W skład założenia rezydencjonalnego wchodzi także zabudowa folwarku z wpisanymi do rejestru budynkami stajni koni wyjazdowych, kurnika, spichlerza, spichlerza z wieżą oraz dwoma budynkami czworaków nr 19 i 20. Są one w różnym stanie technicznym. Dobry stan wykazuje neogotycki budynek kurnika, wybudowany w latach 1900 –10 oraz stajnia koni wyjazdowych po przeprowadzonym w 2002 roku remoncie więźby dachowej oraz zmianą pokrycia z ceramicznej dachówki na blachodachówkę. W znacznie gorszym stanie znajdują się oba budynki spichlerzy wymagające pilnych prac remontowych z remontem więźby i przełożeniem pokrycia dachu. Budynki obu czworaków wymagają przeprowadzenia kompleksowych remontów elewacji, które dotychczas były remontowane i malowane częściowo, przez każdego ze współwłaścicieli osobno, bez uzgodnienia między sobą i z konserwatorem zabytków. Znaczna część tynków elewacyjnych jest zniszczona, przeglądu i naprawy wymaga również więźba i pokrycie dachów obu czworaków. Teren założenia rezydencjonalnego wymaga uporządkowania oraz przywrócenia pierwotnej kompozycji parku. Konieczne także byłoby usunięcie wybudowanych w pobliżu pałacu, w miejscu dawnych ogrodów warzywnych, budynków gospodarczych wzniesionych w latach 70-tych XX wieku.

Cennym zabytkiem na terenie gminy jest wpisany do rejestru zabytków późnogotycki kościół parafialny p.w. Św. Barbary w Jaskowie zbudowany ok. poł. XV wieku z fundacji Borków z Gryżyny. W 1 poł. XVI wieku świątynia została przebudowana przez Ostrorogów Lwowskich. Od końca w. XVI do 1622 roku kościół był w posiadaniu luteranów. Obiekt w dobrym stanie technicznym. W 2002 roku wymieniono pokrycie dachu. Wskazane uzupełnienie cegieł i fugowanie elewacji , jak również przeprowadzenie malowania wnętrza

po uprzednim wykonaniu badań konserwatorskich na obecność malowideł oraz ustaleniu kolorystyki. Konieczne jest usunięcie zamontowanych w ścianach nawy promienników służących do ogrzewania wnętrza. Ogrzewanie zostało wykonane bez uzgodnienia z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków a promienniki umieszczone w miejscach nieodpowiednich,

Z zespołu pałacowo – parkowego w Jaszkanie do rejestru wpisany jest pałac, park, brama wjazdowa do parku oraz dawny budynek gospodarczy pełniący rolę oficyny. Założenie pałacowe wraz z zabudową folwarku jest w własności prywatną i mieści się w nim Centrum Hipiki Jaszkanie. Pałac wzniesiony w miejsce starszego, wybudowany ok. 1912 – 18 roku prawdopodobnie wg proj. S. Mieczkowskiego. Wnętrza przekształcone po 1945 roku. W 2003 roku budynek poddano gruntownemu remontowi i adaptacji na cele hotelowe. Przy dworze wzniesiony w 1 poł. XIX wieku budynek oficyny, obecnie użytkowany jako mieszkalny i hotelowy. Wskazany remont więźby oraz zmiana pokrycia dachu z płyty eternitowej na dachówkę karpiówkę.

Zespół dworsko – parkowy w Manieczkach złożony z parku, dworu i kaplicy dworskiej. Dwór wzniesiony w 1894 roku dla Grodzickich od południa i wschodu otacza park dworski założony już w 2 poł. XVIII wieku. Od 1781 roku właścicielem majątku był Józef Wybicki, który przebywał tu do 1822 roku i mieszkał we wcześniejszym budynku dworu, który spłonął w latach 20 –tych. XIX wieku. W 1786 roku na skraju parku, w pobliżu ówczesnego dworu, wzniesiono rodową kaplicę w formie rotundy ufundowaną przez gen. Wybickiego. Budynek ten przez lata użytkowany był jako kaplica p.w. Narodzenia NMP nadal stanowi własność parafii rzym. – kat. P.w. Św. Barbary w Jaszkanie, lecz jest nieużytkowany. Budowla wymaga oceny technicznej stanu zachowania i przeprowadzenia prac remontowych.

Dwór wraz z parkiem i folwarkiem jest własnością Agencji Nieruchomości Rolnych – obecnie w dzierżawie. Dzierżawca ma obowiązek należytego utrzymywania budynku dworu, zadeklarował także opiekę nad zgromadzonymi w nim zbiorami będącymi na wyposażeniu tzw. Muzeum Józefa Wybickiego. Muzeum jednak od dłuższego czasu jest nieczynne, a budynek nie ogrzewany, co grozi zniszczeniem zgromadzonych w nim zbiorów. Pokrycie dachu dworu wymaga kilku napraw, konieczne jest także usunięcie przyczyny zawilgocenia części piwnic. Park w stanie dobrym, na bieżąco pielęgnowany.

Zabytkowe zespoły dworsko i pałacowo – parkowe oraz folwarczne znajdują się w Piotrowie i Przylepkach.. Dwór w Piotrowie pochodzący z II poł. XVIII wieku, kilkakrotnie przebudowywany w XIX i na pocz. XX wieku. W 4 ćw. W. XIX rozbudowano

go i nadano neogotycki charakter dekoracji. Po II woj. światowej wnętrza dworu zaadaptowano na cele hotelowe, mieszkalne i muzealne. Od 1997 roku stanowi własność prywatną i jest nieużytkowany. Obiekt wymaga przeprowadzenia natychmiastowych prac remontowych i zabezpieczających. Konieczne wykonanie remontu kapitalnego z częściową wymianą zużytych elementów konstrukcyjnych. W skład wpisanej do rejestru zabudowy folwarku wchodzi budynek rządcówki, stajnia, stodoła, waga. Całość ogrodzona murem. Remontu w różnym zakresie wymagają wszystkie budynki folwarczne wraz z ogrodzeniem. Zespół pałacowo – parkowy w Przylepkach od 1997 roku jest własnością prywatną. Park ze śladami wcześniejszego założenia. Budynek pałacu obecnie nieużytkowany, a remont trwający od 1997 roku z długimi przerwami nie został ukończony. W związku z prowadzonym remontem bez wymaganych uzgodnień i zezwoleń konserwatorskich, wydane zostało wstrzymanie prac. W chwili obecnej zespół dworsko – parkowy został kupiony przez nowego nabywcę. Wpisany do rejestru zabytków jest również zespół folwarczny, w skład którego wchodzi : dom rządcy, stajnia, winiarnia, magazyn zbożowy, stodoła oraz kuźnia i staelmacharnia. Folwark jest własnością prywatną. Budynki pochodzące z różnego czasu od 1 poł. XIX wieku do lat 30 XX wieku zostały w trakcie różnych modernizacji częściowo przekształcone, znajdują się obecnie ogólnie w złym stanie. Żle przeprowadzone prace remontowe w budynkach obory i magazynu zbożowego oraz świnia, gdzie dawną stolarkę wymieniono na okna współczesne, bez podziałów, fatalnie wykonano naprawy elewacji oraz pokrycie dachu z blachy falistej.

W miejscowości Szoldry znajduje się zabytkowy zespół dworsko – parkowy i folwarczny. Dwór wzniesiony dla Zakrzewskich w II poł. XVIII wieku, następnie wielokrotnie przebudowywany i rozbudowywany 11 i 2 poł. XIX wieku oraz w 1925 roku. Rozbudowy i adaptacje wnętrz w znacznym stopniu zatarły pierwotny układ i podziały. Obiekt przez wiele lat był nieużytkowany i został przejęty przez Powiat Śremski, a następnie sprzedany w drodze przetargu prywatnemu właścicielowi. Obecny użytkownik zespołu jest w trakcie przeprowadzania generalnego remontu pałacu. Wykonano remont dachu budynku, z wymianą mocno uszkodzonej więźby dachowej na nową oraz nowym pokryciem, na tymczasowe wykonane z papy a także wymię opierzeń i montaż rynien i rur spustowych. Elewacje otrzymały nowe tynki, wymieniono także zniszczoną stolarkę okienną na nowa zachowująca formę, kształt, podziały i materiał zgodny ze stolarką historyczną. Przeprowadzana jest konserwacja i rewaloryzacja parku.

W złym stanie nadal znajduje się zabytkowy spichlerz, jedyny obiekt wpisany do rejestru z istniejącej zabudowy folwarcznej w Szoldrach. Budynek mocno uszkodzony ulega dalszej

szybko postępującej degradacji. Wybudowany ok. 1850 roku obecnie, jak cały folwark, jest własnością Agencji Nieruchomości Rolnych Oddział w Poznaniu. W 1996 roku wydany został nakaz przeprowadzenia remontu, który nie został wykonany, a właściciel wnioskował o przedłużenie terminu. Konieczny remont konstrukcji więźby dachowej oraz przełożenie lub wymiana pokrycia. Zły stan tynków elewacyjnych.

Na terenie gminy zachował się jeden kościół drewniany wpisany do rejestru zabytków. Jest to XVIII wieczny kościół parafialny p.w. Św. Jakuba Starszego w Żabnie, wzniesiony w 1789 roku z fundacji Jakuba Bilińskiego, w konstrukcji sumikowo – łątkowej, od zewnątrz oszalowany. Konstrukcja budynku wymagała wzmocnienia. Wykonany w ostatnich latach remont generalny budynku kościoła, ze wzmocnieniem konstrukcji, częściową wymianą więźby i całkowitą wymianą pokrycia oraz szalowania ścian, pozwolił na powstrzymanie procesu niszczenia zabytkowej tkanki budowli. Obiekt obecnie znajduje się w bardzo dobrym stanie technicznym.

Na terenie gminy znajduje się 12 parków z czego 10 jest wpisanych do rejestru zabytków. Zabytkowe parki krajobrazowe znajdują się w: Brodnicy, Chaławach, Grabianowie, Grzybnie, Hłowcu, Jaszkanie, Manieczkach, Piotrowie, Przylepkach i Szołdrach. Stan parków jest różny, lecz generalnie na terenie gminy coraz więcej parków jest w trakcie doprowadzania ich do dobrego stanu. Dzieje się tak w większości założeniach parkowych, które znalazły prywatnych nabywców. Występuje jednak kilka parków które są bardzo zaniedbane. W miejscowości Górka można właściwie mówić o pozostałościach parku, natomiast parki w Hłowcu i Przylepkach z czytelnym i możliwym do odtworzenia układem, wymagają podjęcia prac rewaloryzacyjnych i prowadzenie ich zgodnie z zasadami konserwacji zabytkowych założeniach ogrodowych. We wszystkich obiektach zalecane jest prowadzenie bieżących prac porządkowych, pielęgnacyjnych i sanitarnych, po uprzednim uzgodnieniu ich zakresu i sposobu z WWKZ. Większość wymaga opracowania inwentaryzacji drzewostanu i projektów rewaloryzacji przed podjęciem szerszych prac.

Zróżnicowana jest sytuacja istniejących założeniach folwarcznych, z których część jest własnością osób prywatnych, lecz większość znajduje się we władaniu Agencji Nieruchomości Rolnych, Oddział Terenowy w Poznaniu. Obiekty te są w większości wdzierżawione, ale nie wszyscy dzierżawcy użytkują je we właściwy sposób. Istnieją jednak na terenie gminy przykłady, gdzie w obiektach zabudowy folwarcznej oprócz utrzymywania ich w dobrym stanie technicznym i prowadzenia na bieżąco napraw, wykonane zostały gruntowne remonty lub adaptacje na nowe cele. Stało się tak na przykład w zespole folwarcznym w Jaszkanie, gdzie cały zespół dworsko – folwarczny został zaadoptowany na

centrum hippiki, a w budynkach folwarcznych po remoncie i adaptacji znajdują się stajnie i boksy dla koni, kryty maneż, pokoje hotelowe, sale konferencyjne, bar itp. Na terenie gminy zachowało się 16 założeń folwarcznych. Folwarki w; Brodnicy, Chaławach, Grabianowie, Grzybnie, Hówcu, Jaszkanie, Manieczkach, Piotrowie, Przylepkach, Szódrach i Żabnie związane są zespołami rezydencjonalnym oraz zachowanymi dworami i pałacami. Pozostałe w : Boreczku, Gorce, Ogieniewie, Sulejewie to pozostałości zespołów. Większość budynków z zabudowy folwarków wymaga pilnych prac remontowych, część nie jest użytkowana i popada systematycznie w ruinę.

Przyczyn takiego stanu rzeczy jest wiele, a między innymi zmiana sposobu produkcji rolnej, co powoduje np. brak potrzeby powierzchni magazynowej prowadzi do opuszczenia budynków spichlerzy i stodoł, a w konsekwencji do ich rozbiórki. Poważną przyczyną popadania w ruinę zabudowy zespołów dworsko – parkowo – folwarcznych jest nieuregulowany stan prawny obiektów, spowodowany brakiem ostatecznych rozstrzygnięć dot. ustawy reprivatyzacyjnej.

W gminie Brodnica jest 7 historycznych, zewidencjonowanych cmentarzy. Sześć z nich to cmentarze rzymsko – katolickie, w tym trzy przykościelne w Brodnicy, Jaszkanie i Żabnie oraz jeden cmentarz ewangelicki w Żabnie. Żaden z zachowanych cmentarzy nie jest wpisany do rejestru zabytków.

W dobrym stanie są jedynie cmentarze rzymsko – katolickie, w najlepszym oczywiście cmentarze czynne. W stanie złym, zaniedbany i zdewastowany jest cmentarz ewangelicki w Żabnie, gdzie właściwie można mówić o miejscu pocmentarnym.

4.1.1. STAN ZACHOWANIA ZABYTEKÓW NIERUCHOMYCH

Z „ Raportu o stanie zabytków w Powiecie Śremskim” wynika, że najlepiej zachowane są obiekty stanowiące własność Skarbu Państwa oraz będące własnością prywatną, natomiast z „ Raportu o stanie zabytków w Gminie Brodnica” najlepszy stan, zarówno pod względem technicznym jak i zachowania substancji zabytkowej, wykazują obiekty stanowiące własność kościołów oraz własność prywatną. Pozostawiający wiele do życzenia jest stan obiektów będących własnością Agencji Nieruchomości Rolnej lub będących w dzierżawie.

DOBRY STAN

W dobrym stanie są obiekty:

- **Brodnica – dwór** – obecnie wraz z parkiem stanowi własność prywatną. Wyremontowany i zaadaptowany na cele mieszkalne oraz hotelowo – konferencyjne. Budynek wymaga przeprowadzenia w przyszłości prac związanych z remontem i kolorystyką elewacji,
- **Chaławy –dwór** - od końca lat 90- tych XX wieku jest własnością prywatną i przeszedł gruntowy remont i modernizację.
- **Grabianowo – dwór** - obecnie jest własnością prywatną i po przeprowadzonym gruntownym remoncie polegającym na wymianie więźby i pokrycia dachu, wykonaniu nowych tynków zewnętrznych oraz remoncie i adaptacji pomieszczeń, jest dość dobrze utrzymany.
- **Grzybno – dwór** – użytkowany przez Zespół Szkół Rolniczych w Grzybnie znajduje się w dobrym stanie technicznym. Obiekt jest na bieżąco naprawiany i remontowany. Po przeprowadzonym audycie cieplnym budynku, dyrekcja postanowiła poddać generalnemu remontowi oraz częściowej wymianie całą stolarkę okienną.
- **Jaszkowo – dwór** - założenie pałacowe wraz z zabudową folwarku jest w własnością prywatną i mieści się w nim Centrum Hipiki Antoniego Chłapowskiego w Jaszkuwie. Po przeprowadzonym remoncie, rozbudowie i adaptacji budynek dworu służy jako hotel.

ZŁY STAN ZACHOWANIA

prezentują następujące obiekty wymagające pilnego wykonania prac remontowych:

- **Manieczki – dwór** - dzierżawca utrzymuje budynek dworu oraz opiekuje się również zgromadzonymi w nim zbiorami pozostałymi na wyposażeniu tzw. Muzeum Józefa Wybickiego (obecnie nieczynnego). Budynek dworu w zasadzie nieużytkowany, nieogrzewany, powoli niszczeje. W tej chwili pokrycie dachu wymaga napraw, konieczne jest także usunięcie przyczyny zawilgocenia części piwnic oraz wykonanie nowej izolacji tarasu przybudówki. Wskazane także byłoby przeprowadzenie remontu elewacji z pomalowaniem odpowiednimi farbami po ustaleniu nowej kolorystyki.
- **Manieczki – kaplica rodowa** - budynek ten przez lata użytkowany był jako kaplica p.w. Narodzenia NMP i nadal stanowi własność parafii rzym. – kat. P.w. Św. Barbary w Jaszkuwie, lecz jest nieużytkowany. Budowla wymaga oceny technicznej stanu

zachowania i przeprowadzenia prac remontowych, szczególnie konstrukcji i pokrycia dachu. Wskazane byłoby znalezienie sposobu użytkowania kaplicy (być może jako siedziba Muzeum Generała Józefa Wybickiego ?).

- **Piotrowo – dwór** - konieczne jest zabezpieczenie obiektu przed postępującą degradacją, polegające na naprawie i częściowej wymianie konstrukcji więźby oraz pokrycia dachowego, osuszeniu murów, naprawie tynków na elewacjach, wzmocnieniu lub wymianie zniszczonych elementów stropów międzykondygnacyjnych. Naprawy i wzmocnienia fundamentów oraz wymiany tynków z cementowych na wapienne wymaga także mur otaczający całość założenia dworsko – parkowego i folwarcznego.
- **Przylepki - zespół zabudowań folwarcznych** – obecnie własność prywatna, lecz częściowo nieużytkowane, ulegają powolnej degradacji. Należy dokończyć rozpoczęte przeprowadzanie zabezpieczeń i gruntownych remontów niektórych budynków folwarcznych.
- **Szoldry – pałac** - obiekt wymaga kontynuacji prac remontowych związanych z remontem, rewaloryzacja i adaptacja wnętrz pałacowych. Wskazane byłoby również zastąpienie obecnego, tymczasowego pokrycia dachu wykonanego z papy na pokrycie zgodne z oryginalnym, czyli wykonane z łupku.
- **Szoldry – spichlerz** – obiekt w stanie katastrofalnym
- **Hówiec – pałac** – konieczny remont elewacji oraz rewaloryzacja wnętrz z przywróceniem prawidłowej kolorystyki.

4.1.2. OBSZARY NAJWIĘKSZEGO ZAGROŻENIA DLA ZABYTEKÓW NIERUCHOMYCH I ARCHEOLOGICZNYCH:

W oparciu o plany inwestycyjne gminy można określić obszary zagrożone pod względem zachowania zabytków:

- **Trasy komunikacyjne** - skala współczesnej infrastruktury drogowej w znacznym stopniu przekracza skalę dawno ukształtowanej przestrzeni, a natężenie ruchu kołowego, głównie ciężarowego - tranzytowego przebiegającego w terenie zabudowanym stwarza realną groźbę powstania nieodwracalnych zniszczeń dawnej tkanki mieszkaniowej. Wypływa stąd pilna potrzeba kontynuowania inwestycji, które mają na celu odsunięcie tras komunikacyjnych o szczególnie uciążliwym ruchu. Wśród dróg powiatowych kluczowe znaczenie dla gminy ma droga nr 32 603 Mosina

– Brodnica – Grabianowo, która dzięki połączeniu z drogą wojewódzką nr 430 zapewnia najdogodniejsze połączenie Gminy Brodnica z Poznaniem. Droga ta stanowi dawny trakt przebiegający przez tereny zabudowy historycznego układu wsi, przez środek zespołu kościelnego oraz obok zespołu dworsko – parkowego i zabudowy kolonii mieszkalnej. Planowane jest wykonanie obwodnicy wsi Brodnica od strony północnej, konieczna jest również budowa obwodnicy drogowej w ciągu drogi wojewódzkiej nr 310 po zachodniej stronie wsi Manieczki.

- **brak nowych funkcji dla obiektów architektonicznych związanych z koleją**, takie jak dworce kolejowe, magazyny, lokomotywownie, elementy infrastruktury technicznej. Wiąże się to z przekształceniami strukturalnymi i własnościowymi w obrębie spółek PKP oraz ciągłym zmniejszaniem ruchu kolejowego i zamykaniem nierentownych linii kolejowych. Od kiedy na linii kolejowej Czemiń – Śrem – Jarocin przebiegającej przez obszar gminy, zawieszono od 1996 roku przewozy pasażerskie – linia ta wg. Uchwały Zarządu PKP nr 56 Z 02.03. 1999 roku, została przeznaczona do likwidacji. Na terenie gminy Brodnica znajdują dwa zespoły dworców kolejowych w Grabianowie i Manieczkach.
- **generalnym problemem** nie tylko w skali gminy lecz i powiatu jest **lokalizacja wież telefonii komórkowej oraz pojawiające się potencjalne nowe zagrożenie w postaci lokalizacji elektrowni wiatrowych** - wpływające deprecjonująco na panoramę miejscowości i zespołów zabytkowych, stanowiąca konkurencję dla zabytkowej architektury – wież kościołów, będących historycznymi dominantami obszarów wiejskich i staromiejskich. Tego typu inwestycje mają niekorzystny wpływ na ukształtowanie zabytkowej przestrzeni jako element nie harmonizujący z krajobrazem kulturowym. Zniszczeniu ulegają wartości widokowe zabytku - przestrzennego założenia miejscowości oraz otaczających zabytkowych obiektów o wartości lokalnej – tak jest w przypadku lokalizacji wieży telefonii komórkowej w samej Brodnicy, nieopodal kościoła parafialnego i na obrzeżu zabytkowego parku.
- **kolejnym dużym** i złożonym problemem wymagającym szerszych działań, także w skali ponad powiatowej, jest **budownictwo drewniane** zarówno sakralne jak i pozostałości drewnianej zabudowy wsi. Są to obiekty w najgorszym stanie technicznym wynikającym z racji użycia nietrwałego materiału, jakim jest drewno, braku prowadzenia bieżących napraw i remontów, wtórnych przebudów i przekształceń z użyciem niewłaściwych materiałów, a także nieprzystosowaniem do obecnych wymogów cywilizacyjnych. Jedyne zachowane na terenie gminy zabytek

drewniany to kościół parafialny p.w. Św. Jakuba Starszego w Żabnie, który po przeprowadzonym generalnym remoncie, znajduje się obecnie w dobrym stanie.

- **zagrożone są parki**- jednym z wielu zagrożeń dla parków oprócz innych czynników są podziały działek prowadzone na ich terenie. Dalszą konsekwencją podziałów jest zmiana własności części założenia, jak stało się to np. w Przylepkach, gdzie zespół dworsko – parkowo – folwarczny został podzielony i jest w posiadaniu różnych właścicieli, a część kompozycyjna parku z hydrofornią została włączona do założenia folwarcznego. Podziały parków często doprowadzają do tego, że część założenia utrzymana bywa w dobrym stanie, bądź prowadzone są prace rewaloryzacyjne, natomiast pozostała część jest zaniedbana, lub że z terenu parku zostaje wydzielona część powierzchni i zamieniona na działki budowlane. W związku z tym należy zapobiegać podziałom działek na terenach wpisanych do rejestru i dążyć do scalania powierzchni parków w ręku jednego właściciela. Kolejnym problemem dla założeń parkowych jest brak stref ochronnych istniejących w starych planach zagospodarowania przestrzennego. Stąd często pojawiają się zamiary lokalizowania tuż przy granicy parku lub w najbliższym sąsiedztwie bądź to zakładów lub urządzeń przemysłowych albo dużych ferm zwierzęcych jak to miało miejsce w Piotrowie. Należy więc dążyć w planach zagospodarowania do tego, aby w najbliższym sąsiedztwie parków nie lokalizować inwestycji mogących niekorzystnie wpływać na warunki panujące w parkach.
- **obszarami zagrożonymi są tereny dawnych cmentarzy** - praktycznie wszystkie cmentarze ewangelickie podlegają dewastacji. W wielu wypadkach zachowały się w zasadzie tylko miejsca pocmentarne gdzie jedynym zachowanym elementem cmentarza jest jego drzewostan bądź grupa krzewów i zarośli rosnąca w miejscu cmentarza – jak cmentarz ewangelicki w: Żabnie podlegający dalszej dewastacji. Głównym problemem jest tu brak środków finansowych na rewaloryzację i utrzymanie oraz brak oznaczeń i tablic informacyjnych. Cmentarze katolickie utrzymywane są na ogół w dość dobrym stanie, a dewastacje czy brak opieki dotyczy tylko pojedynczych nagrobków.
- **niedostatek** środków publicznych na rewitalizację.
- **brak powszechnej świadomości** realnej i potencjalnej wartości zasobów kulturowych,

- **degradacja spowodowana wymogami współczesności** i w związku z tym prowadzonymi adaptacjami i remontami obiektów zabytkowych. Likwidacja oryginalnych elementów dekoracji architektonicznej, zdobionej stolarki okiennej, drzwiowej, klatek schodowych, wprowadzanie współczesnych materiałów budowlanych typu blacha dachówkopodobna, w miejsce ceramicznych pokryć dachowych, okien z PVC oraz ocieplanie płytami styropianowymi - prowadzi do degradacji pojedynczych obiektów a także całych obszarów starej zabudowy, pozbawiając je charakterystycznego klimatu a co za tym idzie wartości turystycznych. Zagrożenie to dotyczy szczególnie obiektów zabytkowych z terenu gminy posiadających walory historyczne, a nie chronionych indywidualnym wpisem do rejestru. Dzieje się tak np. bardzo często z budynkami dawnych kolonii mieszkalnych, sprzedanymi dotychczasowym lokatorom, którzy przeprowadzają remonty i adaptacje częściowe budynków nie licząc się często zarówno z ich historyczną formą jak i z tym, że stanowią stylistyczną całość większego zespołu. Tak jest np. z czworakami z zabudowy folwarcznej w Hłówcu, gdzie podziały własnościowe znalazły odbicie na elewacjach dawnych czworaków.
- **znaczenie nowej zabudowy** lokalizowanej w obrębie zespołów zabudowy wiejskiej - wprowadzanie nowej, czasem wielkokubaturowej zabudowy w obrębie historycznej zabudowy wsi i kolonii mieszkalnej dawnych folwarków, problemy z respektowaniem stałych zasad kształtowania architektury w odniesieniu do zabytkowej zabudowy wiejskiej oraz harmonijnym wprowadzeniem nowego budownictwa - wymogiem koniecznym przy projektowaniu jest dopasowanie nowych budynków gabarytami do istniejącej historycznej zabudowy, zachowanie tradycyjnych kształtów dachów, ceramicznych pokryć, stonowanej kolorystyki itp.
- **wprowadzanie** wolnostojących elementów kubaturowych **nowej zabudowy** (typu kioski, przystanki autobusowe itp.) oraz zauważalne problemy z jednorodną stylistyką tzw. małej architektury (ogrodzenia, nawierzchnia chodników, tablice informacyjne itd.).
- **wprowadzanie elementów obcych stylowi** – wpływ na taki stan rzeczy mają adaptacje przeprowadzane przez nowych właścicieli prywatnych, którzy po przekształceniu własnościowym obiektów, często przystępują do wykonywania prac przy zabytku bez wymaganego pozwolenia konserwatorskiego w sposób niezgodny z zasadami sztuki i techniki konserwatorskiej co czasem prowadzi do utraty części

cech stylowych stanowiących o jego wartości zabytkowej – przykładem z terenu gminy Brodnica może być dwór w Przylepkach, który po przeprowadzonym remoncie otrzymał nieodpowiednie tynki zewnętrzne.

- **brak nowych funkcji** dla obiektów architektonicznych związanych z dawną zabudową folwarczną i niewielka możliwość wykorzystania starych budynków folwarcznych do nowoczesnej produkcji, niszczenie kompozycji podwórza folwarcznego oraz charakteru zachowanej zabudowy. Budynki te wymagają licznych przeróbek i adaptacji, a w wielu przypadkach również znalezienia nowej funkcji. Z tych powodów w złym stanie jest wiele obiektów folwarcznych na terenie gminy. Są to między innymi zabudowania folwarczne w: Górcze, Hówcu, Sulejewie,
- **brak regulacji prawnych odnośnie praw własności** (ustawa reprivatyzacyjna), co w przypadku składanych roszczeń przez spadkobierców ostatnich właścicieli, powoduje wstrzymanie przygotowywanych przez ANR przekształceń własnościowych i skutkuje brakiem możliwości zbycia nieruchomości, a w konsekwencji znalezienia nowego właściciela, który doprowadzi obiekt do dobrego stanu technicznego i zapewni jego właściwe użytkowanie. Do rzadkości należy sytuacja taka jak w przypadku pałacu w Brodnicy, gdzie byli właściciele decydują się na kupno obiektu nie czekając na rozstrzygnięcia prawne odnośnie reprivatyzacji.
- Wśród potencjalnych zagrożeń dziedzictwa archeologicznego, wymienić należy planowaną **realizację sieci kanalizacyjnej** Żabno-Brodniczka-Esteropole. Zamierzonym rezultatem będzie **zwiększenie powierzchni inwestycyjnych** na terenie gminy.
- Planowane jest wykonanie obwodnicy wsi Brodnica od strony północnej, konieczna jest również budowa obwodnicy drogowej w ciągu drogi wojewódzkiej nr 310 po zachodniej stronie wsi Manieczki.
- Istotnym, potencjalnym zagrożeniem dla substancji zabytkowej stanowisk archeologicznych może być także przewidywana **budowa zbiornika retencyjnego** w Brodnicy. W ramach planowanych zadań i projektów gminy Brodnica wyszczególnionych w „Planie rozwoju lokalnego gminy Brodnica” z 2004 roku znajdują się także wskazania dotyczące budowy nowych dróg gminnych oraz sieci gazowej.
- Natomiast stałym zagrożeniem dla stanowisk ulokowanych w obrębie pól uprawnych jest **intensywne użytkowanie rolnicze** (głęboka orka).

4.2. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY BRODNICA

W dniu 18 maj 1999 r. Rada Gminy Brodnica podjęła uchwałę nr X/44/99 o przystąpieniu do sporządzenia Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Brodnica.

Studium zostało uchwalone przez podjęcie Uchwały Nr XXV/113/2000 Rady Gminy z dnia 28 czerwca 2000 roku.

Integralną częścią uchwały są :

1. Rysunek Studium zatytułowany „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Brodnica”, opracowany w skali 1:10 000.
2. Elaborat opisowy stanowiący wyniki analiz badających uwarunkowania rozwoju, zatytułowany „Diagnoza stanu istniejącego i funkcjonowania gminy” oraz zawierający wyjaśnienie i uzasadnienie przyjętych rozwiązań, zatytułowany „Kierunki rozwoju przestrzennego gminy Brodnica” stanowiące załącznik nr 2.

W części II studium p.t., „Diagnoza stanu funkcjonowania i zagospodarowania przestrzennego gminy” w rozdziale 1 p.t., „Zarys historyczny gminy Brodnica oraz najważniejsze zabytki architektury i budownictwa” – przytoczono historyczny zarys dziejów gminy oraz scharakteryzowano stan zasobów kulturowych i zamieszczono wykaz wszystkich obiektów kultury materialnej na terenie gminy Brodnica wg następującej systematyki:

- wykaz obiektów zabytków nieruchomych figurujących w ewidencji konserwatorskiej,
- wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków,
- wykaz zabytkowych parków,
- wykaz zabytkowych cmentarzy,

W rozdziale 2 p.t. „Charakterystyka środowiska przyrodniczego gminy Brodnica ” – w p.2.3 p.t., „Środowisko przyrodnicze” wyszczególniono występujące na obszarze gminy formy ochrony przyrody, wśród których wymieniono pomniki przyrody, do których zaliczono aleje drzew w Brodnicy, Przylepkach, Piotrowie i Chaławach oraz grupowe okazy drzew na terenie parków podworskich a także zamieszczono tabelę z ewidencją tychże parków w układzie alwgf miejscowości. W rozdziale 3.4. p.t., „Funkcje gospodarcze gminy Brodnica „, w p.3.5.3.

p.t. „ Oświata, kultura, turystyka” –wyszczególniono istniejące na terenie gminy instytucje oświatowo – kulturalne jak: biblioteki, muzeum, izbę pamięci oraz bazę turystyczną powstałą w obiektach zabytkowych. W rozdziale p.t., Ocena stanu „środowiska przyrodniczego oraz sytuacji społeczno – gospodarczej gminy Brodnica w kontekście jej słabych i mocnych stron” podjęto próbę oceny istniejącej sytuacji w gminie do mocnych stron zaliczając bogaty dorobek historyczny gminy i liczne występujące na tym obszarze zabytki oraz tereny o sporych walorach krajobrazowych, które w połączeniu z mogą stać się sporym potencjałem do wzmożenia ruchu turystycznego.

W części III Studium p.t. Uwarunkowania rozwojowe oraz kierunki zagospodarowania przestrzennego” w rozdziale 3 p.t., Generalna koncepcja rozwoju gminy” wśród celów rozwoju przestrzennego przyjęto ochronę i umacnianie środowiska przyrodniczego i kulturowego w tym parków i cmentarzy. W rozdziale 3.8. p.t. „, Kształtowanie przestrzeni jednostek osadniczych” przyjęto zapis dot. prowadzenia zdyscyplinowanej polityki przestrzennej dla zachowania atrakcyjnego krajobrazu wsi polegającej m.innymi na :

- utrzymaniu charakterystycznych układów przestrzennych wsi,
- lokalizacji nowej zabudowy na zasadach utrzymania skali i charakteru zabudowy istniejącej (wysokość, skala budynków i założeń urbanistycznych, szerokość traktów, powierzchnia zabudowy itp.),
- lokalizacji większych zespołów zabudowy na zasadach kompozycji stosowanej przy lokalizacji folwarków,
- wytwarzanie reprezentacyjnych, wspólnych przestrzeni publicznych poprzez atrakcyjne urządzenie posadzek, placów, ulic i małej architektury, modernizację, renowację i rehabilitację zabudowy istniejącej.

Obecnie przeprowadzano ocenę aktualności studium, w wyniku której powstał projekt uchwały o przystąpieniu gminy do opracowania zmiany istniejącego Studium Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Brodnica.

Szczegółowe rozwiązania z zakresu kształtowania przestrzeni publicznych zawarte być muszą w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, które uwzględniać powinny wszystkie aspekty ochrony walorów kulturowych i kształtowania estetycznej przestrzeni przyjaznej środowisku.

4.3 UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z MIEJSCOWYCH PLANÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO.

Gmina Brodnica nie posiada aktualnego Gminnego Planu Zagospodarowania Przestrzennego. Obowiązują natomiast miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, w których zawarte są uzgodnienia dotyczące strefy ochrony konserwatorskiej :

1. Uchwała Nr L/238/2002 Rady Gminy Brodnica, z dnia 24 września 2002 roku w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej we wsi Szoldry, obejmujący obszar części działki o nr ewid: 57/2,
2. Uchwała Nr L/239/2002 Rady Gminy Brodnica z dnia 24 września 2002 w spr. miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu usług kultury i usług pomocniczych na obszarze części działki o nr ewid. 57/2 w miejscowości Szoldry,
3. Uchwała Nr L /240/ 2002 Rady Gminy Brodnica

Zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego wynikają z treści zawartej w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i każdorazowo są uzgadniane z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

4.4. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z OCHRONY PRZYRODY I RÓWNOWAGI EKOLOGICZNEJ:

Na obszarze gminy Brodnica występują następujące formy ochrony przyrody:

* **Rogaliński Park Krajobrazowy** – którego południowa część znajduje się na północno – wschodnim obszarze gminy.

* **Pomniki przyrody** – jest to aleja ze starodrzewem (kasztanowiec zwyczajny, lipa drobnolistna) w Brodnicy, aleje lipy drobnolistnej i kasztanowca w Przylepkach, aleja lipy drobnolistnej i klonu jaworowego między miejscowościami Piotrowo – Chaławy, pojedyncze i grupowe okazy drzew na terenie parków podworskich, Wśród 26 zarejestrowanych pomników przyrody jest 8 okazów dębów szypułkowych, 3 wiązów szypułkowych, 4 płatany klonolistne, 1 kasztanowiec zwyczajny, 6 lip drobnolistnych, 3 jesiony wyniosłe, 1 miłorząb trójkapowy i inne pojedyncze okazy.

Postulowane są :

* Zgodnie z Dyrektywami Unijnymi, na europejskim terytorium państw członkowskich jest wyznaczana Europejska Sieć Ekologiczna NATURA 2000 w celu ochrony poszczególnych cennych i zagrożonych składników różnorodności biologicznej. Minister Środowiska zgodnie z art. 27, ust.3 o ochronie przyrody (Dz.U. Nr 92, poz. 880) z dnia 16 kwietnia 2004 r., przekazał do Komisji Europejskiej projekt listy specjalnych obszarów ochrony siedlisk, na której znalazły się obszary z terenu województwa wielkopolskiego między innymi Rogalińska Dolina Warty (kod obszaru PLH300012), położona na terenie gmin: Puszczykowo, Kornik, Mosina, Zaniemyśl, Brodnica, Książ Wlkp i Śrem.

4.5 UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY ZABYTEKÓW ARCHEOLOGICZNYCH

4.5.1. Stan zachowania zabytków nieruchomych, ruchomych i dziedzictwa archeologicznego

Stanowisko wpisane do rejestru zabytków - Chaławy, stan. 15 (osada neolityczna) wymaga weryfikacyjnych badań sondażowych, w celu ustalenia stanu zachowania substancji zabytkowej. Zdecyduje to o konieczności zmiany sposobu użytkowania gruntu lub przeprowadzenia ratowniczych badań wykopaliskowych na stanowisku.

4.5.2. Wynikające ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy

W części III Studium pt. „Uwarunkowania rozwojowe oraz kierunki zagospodarowania przestrzennego” w punkcie 5 - „ Działania na rzecz ochrony zabytków archeologicznych” - wskazano zasoby zabytków archeologicznych z terenu gminy zaznaczając, że **wszystkie stanowiska archeologiczne, wpisane do rejestru zabytków oraz ujęte w ewidencji, podlegają ochronie konserwatorskiej** na zasadach określonych w ustawie o ochronie dóbr kultury. Określono zasady i metody ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w ewidencji, w tym również stanowisk archeologicznych, a także określono zakres działań w ich obrębie, w tym - konieczność uzgadniania z WUOZ wszelkich prac inwestycyjnych i budowlanych.

4.5.3. Wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

Gmina Brodnica nie posiada aktualnego Gminnego Planu Zagospodarowania Przestrzennego. Obowiązują natomiast miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, w których zawarte są uzgodnienia dotyczące strefy ochrony konserwatorskiej :

1. Uchwała Nr L/238/2002 Rady Gminy Brodnica, z dnia 24 września 2002 roku w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej we wsi Szoldry, obejmujący obszar części działki o nr ewid: 57/2,
2. Uchwała Nr L/239/2002 Rady Gminy Brodnica z dnia 24 września 2002 w spr. miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu usług kultury i usług pomocniczych na obszarze części działki o nr ewid. 57/2 w miejscowości Szoldry,
3. Uchwała Nr L /240/ 2002 Rady Gminy Brodnica

Zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego wynikają z treści zawartej w „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego” i każdorazowo są uzgadniane z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Integralną część niniejszego Programu stanowi załącznik graficzny z oznaczeniem stref ochrony stanowisk archeologicznych. Aby zapewnić prawidłową ochronę archeologicznego dziedzictwa kulturowego w stosunku do stref występowania stanowisk archeologicznych oraz obszarów chronionych, należy:

- respektowanie wyznaczonych stref ochrony stanowisk archeologicznych na załącznikach graficznych przy sporządzaniu dokumentów planistycznych
- - wprowadzenie zapisu zapewniającego prawidłową ochronę archeologicznego dziedzictwa kulturowego w stosunku do stref występowania stanowisk archeologicznych oraz obszarów chronionych tj. historycznej zabudowy miasta Brodnica, układów ruralistycznych, założeń pałacowo-parkowych, zabytkowych cmentarzy, obiektów wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w ewidencji zabytków:

„Prace inwestycyjne, w tym ziemne związane z budownictwem i zagospodarowaniem terenu, w obrębie obszarów chronionych i stref występowania stanowisk archeologicznych, wymagają uzgodnienia z WUOZ, który określi warunki realizacji inwestycji.”

5. CELE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Opracowanie Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami gminy Brodnica ma na celu poprawę stanu zachowania lokalnego dziedzictwa kulturowego w oparciu o istniejące instrumenty prawne i działania ochronne

Poniższe cele wynikają z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju i gminy
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminując sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

6. KIERUNKI DZIAŁAŃ DLA REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Podstawowe kierunki działań, które planują władze gminy to:

6.1.1 Gminna ewidencja zabytków.

- Wykonanie (zgodnie z opracowanym wzorem) aktualnej gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart zabytków nieruchomych,

- Systematyczna weryfikacja gminnej ewidencji zabytków – przeprowadzanie przeglądów w terenie oraz uzupełnianie kart obiektów o uzyskane dane i dokumentację fotograficzną, wprowadzanie zmian dot. rozbiórek, modernizacji, remontów oraz zmian dotyczących stosunków własnościowych,
- Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków archeologicznych w formie kart zespołu stanowisk archeologicznych;
- Uzupełnienie i weryfikowanie istniejącej ewidencji zabytków archeologicznych poprzez włączenie informacji o wszystkich reliktach przeszłości, niezależnie od charakteru badań.
- Przekazanie radnym i sołtysom w każdym sołectwie 1 egzemplarza kart obiektów z terenów im podległych,
- Sporządzenie mapy dziedzictwa kulturowego gminy z naniesioną lokalizacją obiektów i obszarów chronionych, stref ochrony stanowisk archeologicznych,

6.1.2. Inwentaryzacja zabytków tzw. małej architektury sakralnej (krzyże przydrożne, kapliczki):

- wykonanie inwentaryzacji fotograficznej obiektów,
- ustalenie szczegółowej lokalizacji obiektów (określenie działek gruntowych oraz ich właścicieli),
- opracowanie kart ewidencyjnych,
- przygotowanie wniosków o wpisanie najcenniejszych obiektów do rejestru zabytków,
- utworzenie szlaku kapliczek i krzyży przydrożnych (we współpracy z sąsiednimi gminami)

6.1.3. Rewaloryzacja i rewitalizacja obiektów zabytkowych:

- kontynuacja podjętych działań na rzecz remontów i rewaloryzacji obiektów zabytkowych z terenu gminy,
- określenie zadań w zakresie rewaloryzacji i rewitalizacji przestrzeni założeń ruralistycznych,

6.1.4. Udostępnianie i promocja zabytków:

- popularyzacja poszczególnych zabytków oraz krajobrazu kulturowego poprzez ich wyeksponowanie - rozwój turystyki kulturowej obejmującej szlaki i ścieżki przyrodniczo-kulturowe,
- włączenie się do już istniejących oraz tworzenie tematycznych sieci rowerowych, pieszych, konnych, samochodowych szlaków turystycznych, co ma na celu

zwiększenie atrakcyjności turystycznej regionu. poprzez renowacje i udostępnianie zabytków

- współpraca z właścicielami zabytków dla zapewnienia im należytej opieki, wskazywanie potencjalnych źródeł finansowania,
- ustalenie z właścicielami obiektów zabytkowych zasad udostępniania obiektów w celach turystycznych i edukacyjnych ,
- oznakowanie obiektów, udostępnianych w celach turystycznych, stanowiących własność gminną, prywatną, diecezjalną lub Skarbu Państwa,
- opracowanie tablic informacyjnych zawierających podstawowe dane o obiekcie,
- opracowanie elektronicznej mapy turystycznej z naniesionymi i opracowanymi obiektami zabytkowymi,
- wydanie mapki z zaznaczonymi obiektami zabytkowymi na terenie gminy
- sporządzenie aktualnej dokumentacji i oznakowanie Miejsc Pamięci Narodowej i miejsc upamiętniających wydarzenia historyczne.

6.1.5. Popularyzacja i edukacja

- edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego - włączenie w programy kształcenia szkół prowadzonych przez gminę (szkoły podstawowe i gimnazja) elementów wiedzy na ten temat, włączenie tematyki ochrony dóbr kultury do zajęć szkolnych – opracowanie z nauczycielami planów zajęć z młodzieżą i dziećmi uwzględniających problemy ochrony dziedzictwa kulturowego, przygotowanie konspektów oraz pomoc merytoryczna w prowadzeniu lekcji dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, wspieranie inicjatyw zmierzających do upowszechnienia wiedzy na temat regionalnych zabytków i dziedzictwa
- popularyzacja tematyki poprzez publikację materiałów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w prasie lokalnej i na stronie internetowej gminy, włączanie poprzez media środowiska lokalnego do różnorodnych inicjatyw w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, informowanie mediów o sprawach związanych z ochroną zabytków oraz o inicjatywach podejmowanych w tym zakresie, współpraca z lokalną prasą oraz radiem i ukazywanie obiektów po przeprowadzeniu prac konserwatorskich
- upowszechnianie wyników badań naukowych za pośrednictwem multimediiów, wydawnictw naukowych itp.
- tworzenie stron internetowych na temat zabytków i tradycji

- wspieranie działań sprzyjających szerszemu zaangażowaniu się sektora prywatnego w ochronę dziedzictwa kulturowego,
- wspieranie działalności organizacji społecznych, pozarządowych i środowisk zajmujących się ochroną i opieką nad zabytkami
- ustalenie stanu zasobów zabytkowych oraz ich znaczenia dla kultury regionu i kraju – zebraniu informacji o aktualnym stanie zachowania zabytków, w tym obiektów chronionych, inwentaryzacji terenowej obiektów o cechach zabytkowych, waloryzacji zabytków i określeniu ich znaczenia dla dziedzictwa regionu

6.1.6. Włączenie zabytków w procesy gospodarcze

- wykorzystanie obiektów zabytkowych do celów min. turystycznych , w procesach gospodarczych należy uwzględnić kształtowanie przestrzeni kulturowej, w celu zwiększenia atrakcyjności przestrzeni należy prowadzić działania zmierzające do odtworzenia historycznych układów i obszarów ważnych dla kultury regionu i wzmocnienia lokalnej konkurencyjności
- wpisanie obiektów i obszarów chronionych w działania gospodarcze gminy podnoszące atrakcyjność jego wizerunku oraz rozwój przedsiębiorczości
- podjęcie działań promocyjnych w celu znalezienia użytkowników dla zdegradowanych obiektów użytkowych w gminie, prowadzenie na oficjalnej stronie internetowej oferty inwestycyjnej, uwzględniającej kompleksowe i wariantowe określenia proponowanych funkcji użytkowych obiektów zabytkowych

6.1.7. Aktywizacja społeczności lokalnych na rzecz opieki nad zabytkami

- w celu poprawy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego regionu należy podjąć działania w zakresie stałego podnoszenia świadomości społecznej poprzez zwiększanie atrakcyjności zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych,
- rozwój tożsamości regionalnej poprzez inwentaryzację zabytków regionu, infrastruktury zapewniającej jego bezpieczeństwo, propagowanie go wśród mieszkańców ,
- zachowanie i wyeksponowanie unikalnych wartości historycznych i artystycznych zabytków o dużym znaczeniu dla społeczności lokalnej,
- aktywizacja gospodarcza regionu poprzez podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami,

- przygotowanie kompleksowej i łatwo dostępnej informacji o ofercie turystyczno-kulturowej regionu, w tym bazy danych ofert.

6.2. Sporządzenie wykazu obszarów urbanistycznych, ruralistycznych, obszarów krajobrazu kulturowego, otoczenia (ekspozycji) układów, zespołów i obiektów, zespołów i obiektów nieruchomości, stanowisk archeologicznych do rejestru zabytków z terenu gminy

6.2.1. Stanowiska archeologiczne wytypowane do wpisu do rejestru zabytków²:

- Jaszkowo, stan. 17, AZP 57-28/14 - osada wielokulturowa
- Manieczki, stan. 5, AZP 59-27/43 - osada wielokulturowa
- Manieczki, stan. 7, AZP 59-27/45 - osada wielokulturowa
- Brodnica, stan. 4, AZP 57-27/18 - osada wielokulturowa
- Brodnica, stan. 5, AZP 57-27/19 - osada wczesnośredniowieczna
- Esterpole, stan. 7, AZP 57-27/36 - osada wielokulturowa
- Grzybno, stan. 19, AZP 57-27/55 - osada wielokulturowa
- Grzybno, stan. 20, AZP 57-27/56 – osada wczesnośredniowieczna
- Grzybno, stan. 21, AZP 57-27/57 - osada wczesnośredniowieczna
- Żabno, stan. 31, AZP 57-27/109 - osada wielokulturowa
- Żabno , stan. 62, AZP 57-27/140 - osada neolityczna
- Iłowiec Wielki, stan. 12, AZP 58-26/39 - osada wielokulturowa
- Iłowiec Wielki, stan. 31, AZP 58-26/58 - osada wielokulturowa
- Iłowiec Wielki, stan. 3, AZP 58-27/3 - osada wielokulturowa
- Iłowiec Wielki, stan. 5, AZP 58-27/5 - osada z okresu wpływów rzymskich
- Chaławy, stan. 9, AZP 58-27/28 - osada wielokulturowa
- Chaławy, stan. 11, AZP 58-27/30 - osada wielokulturowa
- Brodnica, stan. 21, AZP 58-27/44 - osada neolityczna
- Brodnica, stan. 39, AZP 58-27/62 - osada wielokulturowa
- Brodnica, stan. 41, AZP 58-27/64 - osada wielokulturowa

² Wykorzystano dane ujęte w raporcie o stanie zabytków w gminie Dolsk sporządzonym przez Annę Mayer, Rafała Plebańskiego, Mirosławę Dernogę i Andrzeja Korpika.

- Brodnica, stan. 59, AZP 58-27/82 - osada wielokulturowa
- Górka, stan. 24, AZP 58-27/130 - osada wielokulturowa
- Górka, stan. 5, AZP 58-27/155 - osada z okresu wpływów rzymskich
- Jaszkowo, stan. 1, AZP 58-28/1 - osada wielokulturowa
- Jaszkowo, stan. 19, AZP 58-28/3 - osada wczesnośredniowieczna
- Jaszkowo, stan. 2, AZP 58-28/10 - osada wielokulturowa

W przypadku każdego z wymienionych stanowisk konieczne jest przeprowadzenie szczegółowej inwentaryzacji materiału archeologicznego na powierzchni oraz wykonanie badań weryfikacyjno-sondażowych w celu sprecyzowania ich zasięgu.

Ostateczne decyzje związane z wyborem stanowisk archeologicznych przeznaczonych do wpisu do rejestru zabytków z terenu gminy, będą mogły być podjęte po drugim etapie rozpoznania powierzchniowego w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski.

6.2.2. Stanowiska archeologiczne wytypowane do badań weryfikacyjno-sondażowych:

- Grzybno, stan. 1, AZP 57-27/37 - grodzisko stożkowate
- Grzybno, stan. 7, AZP 57-27/43 - osada wczesnośredniowieczna
- Grzybno, stan. 10, AZP 57-27/46 - osada wczesnośredniowieczna
- Żabno, stan. 12, AZP 57-27/90 - osada ludności kultury łużyckiej
- Hówek Wielki, stan. 20, AZP 58-26/47 - osada wielokulturowa
- Hówek Wielki, stan. 21, AZP 58-26/48 - osada wielokulturowa
- Hówek Wielki, stan. 23, AZP 58-26/50 - osada wielokulturowa
- Szoldry, stan. 5, AZP 58-27/11 - osada wielokulturowa
- Chaławy, stan. 8, AZP 58-27/27 - osada wielokulturowa
- Brodnica, stan. 27, AZP 58-27/50 - osada wielokulturowa
- Brodnica, stan. 72, AZP 58-27/95 - osada wielokulturowa
- Brodnica, stan. 73, AZP 58-27/96 - osada wielokulturowa
- Górka, stan. 5 58-27/111, AZP - osada wielokulturowa
- Górka, stan. 13 58-27/119, AZP - osada wielokulturowa
- Górka, stan. 29 58-27/135, AZP - osada wielokulturowa
- Grabianowo, stan. 1, AZP 58-27/151 – osada wielokulturowa
- Jaszkowo, stan. 3, AZP 58-28/12 - osada wielokulturowa

- Jaszkowo, stan. 27, AZP 58-28/13 - osada wielokulturowa
- Hówiec Wielki, stan. 55, AZP 57-26/120 - osada wielokulturowa

Badania weryfikacyjno-sondażowe na wyszczególnionych powyżej stanowiskach należy przeprowadzić w celu rozpoznania ich zawartości kulturowej oraz określenia ich jednoznacznej funkcji. Rozpoznanie pozwoli na zaklasyfikowanie stanowisk do wpisu do rejestru zabytków lub wytypowanie obiektów do badań ratowniczych. Natomiast dla wyszczególnionego stanowiska o własnej formie terenowej (grodzisko w Grzybnie) należy wykonać plan warstwiczny.

6.2.3. Stanowiska wytypowane do ratowniczych badań wykopaliskowych:

- Hówiec Wielki, stan. 27, AZP 58-26/54 – osada wielokulturowa
- Hówiec Wielki, stan. 28, AZP 58-26/55 – osada wielokulturowa
- Hówiec Wielki, stan. 27, AZP 58-26/54 – osada ludności kultury łużyckiej
- Chaławy, stan. 10, AZP 58-27/29 – osada wielokulturowa

Przeznaczone do badań ratowniczych stanowiska archeologiczne położone są na polach uprawnych, niszczone głęboką orką. O stopniu ich destrukcji świadczy między innymi duża ilość materiału archeologicznego na powierzchni oraz niszczone obiekty archeologiczne.

Szczególnie zagrożone jest stanowisko 27 w Hówcu Wielkim - położone na wydmie, ulegające zniszczeniu w wyniku głębokiej orki i wywiewaniem

6.3. Określenie zasobów zabytków obszarów, nieruchomości, ruchomych i dziedzictwa archeologicznego, które można wykorzystać dla tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych, organizacji festynów (głównie dotyczy to przestrzeni zabytkowych zespołów budowlanych, parków i stanowisk archeologicznych o własnej formie krajobrazowej).

Grodzisko w Grzybnie, jako obiekt o cennych walorach historyczno-kulturowych, należy objąć ochroną i uwzględnić w działaniach planistycznych, dotyczących koncepcji szlaków i tras turystyki pieszej i konnej oraz ścieżek rowerowych.

7. OKREŚLENIE SPOSOBU REALIZACJI POSZCZEGÓLNYCH CELÓW GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

7.1. Gmina ewidencja zabytków:

1. Wykonanie Gminnej Ewidencji zabytków zostało przewidziane na lata 2008 - 2009.
2. W następnym etapie planuje się:
 - a/ systematyczne uzupełnianie kart adresowych w oparciu o uzyskane dane i dokumentację fotograficzną
 - b/ sporządzenie kopii kart adresowych obiektów (po 1 egzemplarzu) i przekazanie sołtysom oraz radnym w każdym sołectwie 1 egz. kart adresowych z terenów im podległych, w celu systematycznego monitorowania obiektów zabytkowych.

7.2. Inwentaryzacja obiektów tzw. małej architektury sakralnej (krzyże przydrożne, kapliczki):

1. Opracowanie kart ewidencyjnych obiektów małej architektury sakralnej.

7.3. Rewitalizacja obiektów zabytkowych

1. Kontynuacja w kolejnych latach dofinansowań z funduszy gminy przeznaczonych na renowację i modernizację obiektów zgodnie z Uchwałą Nr V/18/2007 Rada Gminy Brodnica, uchwaloną w dniu 20.02.2007 roku.
2. Planuje się również nawiązanie współpracy z innymi gminami posiadającymi cmentarze ewangelickie w celu wypracowania wspólnych metod działania przy ich rewaloryzacji, wprowadzenia systemu monitoringu zapewniającego bezpieczeństwo i ochronę przed dewastacją oraz ewentualnego utworzenia wspólnych szlaków dydaktycznych,

7.4. Udostępnienie i promocja zabytków;

1. Gmina planuje współpracę z instytucjami wprowadzającymi dodatkowe oznakowania na drogach gminnych, powiatowych i wojewódzkich w celu ułatwienia dojazdu do obiektów zabytkowych z terenu gminy Brodnica
2. Planuje się dalszą współpracę z innymi gminami regionu w celu włączenia zabytków z gminy Brodnica do już istniejących szlaków jak: szlak pałaców i dworów ziemi śremskiej,

czy szlak architektury drewnianej, stanowiących trasy wycieczek krajoznawczych, w celu promocji obiektów i regionu,

3. Wykorzystanie istniejącej sieci szlaków rowerowych, opracowanych w ramach realizacji Strategii Rozwoju Turystyki dla Unii Gospodarczej Miast Regionu Śremskiego, do promocji zabytków z terenu gminy, między innymi:

- a. Konwaliowy
- b. Kasztanowy
- c. Śladami generała Józefa Wybickiego

4. Podobnie wykorzystane do promocji zabytków gminy będą istniejące szlaki turystyki pieszej.

5. Ustalenie z właścicielami niektórych obiektów zabytkowych możliwości i zasad ich udostępniania.

6. Systematyczne zbieranie materiałów archiwalnych (zdjęcia, mapy, pocztówki i inne teksty znaczeniu historycznym) dotyczących zabytków gminy Brodnica – *(zadanie to powierzone zostanie bibliotece gminnej w Brodnicy lub Manieczkach)*

7. Wspieranie działań sprzyjających szerszemu zaangażowaniu się sektora prywatnego w ochronę dziedzictwa kulturowego,

7.5. Popularyzacja i edukacja ;

1. W ramach działalności Unii Gospodarczej Regionu Śremskiego, planowane jest opracowanie elektronicznej mapy turystycznej regionu i gminy,

2. Planowana jest publikacja folderu z informacjami o najważniejszych zabytkach gminy Brodnica oraz założenie odpowiedniej strony internetowej związanej z tą problematyką.

3. Wprowadzenie tematyki opieki nad zabytkami i historii regionu do zajęć szkolnych (lekcje historii i wychowawcze)

4. Wykorzystanie istniejących i utworzenie nowych ścieżek turystyczno- edukacyjnych łączącej najważniejsze obiekty zabytkowe na terenie gminy (zespoły dworsko- parkowe, zespoły obiektów sakralnych) do promocji znajdujących się na nich obiektów zabytkowych wraz z odpowiednim oznakowaniem i tablicami informacyjnymi. Przewiduje się wykonanie tablic informacyjnych, które zostaną umieszczone przy poszczególnych obiektach.

7.6. Włączenie zabytków w procesy gospodarcze :

1. Przy planowaniu kierunków rozwoju sieci dróg, w celu dostosowania ich parametrów do wzrastającego ruchu kołowego, gmina przewiduje zabezpieczenie terenów dla utworzenia obwodnicy wsi Brodnicy i Manieczek, co pozwoli na wyłączenie ruchu tranzytowego i ciężarowego z centrum miejscowości.
2. Planuje się opracowanie i prowadzenie oficjalnej strony internetowej z ofertami inwestycyjnymi, uwzględniającymi kompleksowe i wariantowe określenia proponowanych funkcji użytkowych obiektów zabytkowych oraz podjęcie działań promocyjnych w celu znalezienia użytkowników dla zdegradowanych obiektów użytkowych w gminie.
3. Wypracowanie zasad wprowadzenia ulg podatkowych

7.7. Aktywizacja społeczności lokalnych na rzecz opieki nad zabytkami:

1. Planuje się przygotowanie kompleksowej i łatwo dostępnej informacji multimedialnej o ofercie turystyczno-kulturowej regionu, i bazy danych ofert.
2. Wspieranie poczynań właścicieli obiektów zabytkowych przy działaniach związanych z właściwym utrzymaniem i użytkowaniem obiektów poprzez:
 - a/ informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na odnowę zabytków, poprzez organizacje spotkań lub szkoleń
 - b/ merytoryczna pomoc właścicielom zabytków w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o środki na odnowę zabytków

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI OKREŚLONE PRZEZ GMINE

- a.) Gmina w przypadku obiektów wpisanych do rejestru korzysta z Ustawy o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. z 12 stycznia 1991 r) zwalniającej z opodatkowania obiekty użytkowane i remontowane w sposób właściwy, zgodnie ze wskazaniami konserwatorskimi.
- b.) Wprowadzenie ulg podatkowych dla właścicieli obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, warunkowane jest podjęciem działań zmierzających do zabezpieczenia lub rewitalizacji tych obiektów.
- c.) Uchwałą Nr V/18/2007 Rada Gminy Brodnica , uchwaloną w dniu 20.02.2007 roku na podstawie art.18 ust.2 pkt.15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r., o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz.U. z 2001 r.,Nr 142, poz. 1591 ze zm.) i art. 81 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku

o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162 poz. 1568 ze zm.), ustaliła zasady udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach i wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na terenie gminy.

d.) Koordynacje prac związanych z realizacją poszczególnych zadań wynikających z ustaleń „Gminnego Programu opieki nad zabytkami” w ramach organizacyjnych Urzędu Gminy Brodnica zamierza się powierzyć wyznaczonej do tego celu osobie, lub utworzenie Zespołu koordynującego pracami realizującymi poszczególne zadania, wynikające z ustaleń Programu, z wyznaczeniem głównego koordynatora Zespołu. Powołanie Zespołu nastąpi do końca 2007 r.

9. MONITORING DZIAŁANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI – FORMA ORGANIZACYJNO-INSTYTUCJONALNA OKREŚLONA PRZEZ GMINĘ.

Proces osiągnięcia celów będzie monitorowany przez wyznaczoną osobę odpowiedzialną za koordynację prac. Monitoring prowadzony będzie poprzez analizę stopnia ich realizacji, która będzie obejmowała:

- a/ bieżący monitoring gminnej ewidencji zabytków, uwzględniający informacje o stanie zachowania obiektów oraz zmianach własnościowych,
- b/ ocenę zawansowania prac związanych z rewitalizacją obiektów zabytkowych będących własnością gminy,
- c/ ocenę realizacji programu edukacji i promocji zabytków
- d/ ocenę kontaktów z właścicielami obiektów, w zakresie działań zmierzających do rewitalizacji obiektów zabytkowych

Analiza ta będzie dokonywana każdorazowo po upływie 2 lat funkcjonowania i zakończona raportem przedkładanym przez Zespół koordynujący Radzie Gminy. W miarę rozwoju systemu monitorowania przewiduje się weryfikację sposobu tejże oceny.

10. NIEKTÓRE ZEWNĘTRZNE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI OKREŚLONE PRZEZ GMINĘ.

Projekt budżetu gminy na rok 2008 jest dopiero opracowywany.

Środków na lata 2010-2011 również jeszcze nie zaplanowano. Środki te zostaną przewidziane i zatwierdzone w stosownym czasie uchwałą Rady Gminy.

Gmina planuje następujące działania pomocne w pozyskiwaniu środków zewnętrznych na prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i rewitalizujących zabytków:

- monitorowanie programów pomocowych, wyszukiwanie możliwości finansowania ochrony i opieki nad zabytkami z funduszy rządowych i pozarządowych,
- pomoc właścicielom zabytków w pozyskiwaniu środków zewnętrznych (strukturalnych z budżetu państwa, z fundacji) na odnowę zabytków,
- pozyskiwanie środków pozabudżetowych na odnowę zabytków, których właścicielem jest gmina,
- kontynuacja możliwości dofinansowania z budżetu gminy(zgodnie remontowych przyjętą uchwałą) prac remontowych prowadzonych przez właścicieli obiektów zabytkowych zlokalizowanych na terenie układu urbanistycznego miasta lub posiadających indywidualny wpis do rejestru zabytków
- pomoc i przygotowanie właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych do absorpcji programowych funduszy Wspólnoty Europejskiej.
- dysponowanie aktualnymi informacjami o możliwościach starania się o środki pozabudżetowe na dofinansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych.